

**ERZURUM İLİ AZİZİYE, YAKUTİYE VE PASINLER İLÇELERİNDE BEYAZ
LAHANA ÜRETİM EKONOMİSİ**

Rüveyda KIZILOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Prof. Dr. Vedat DAĞDEMİR

2010

Her hakkı saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERZURUM İLİ AZİZİYE, YAKUTİYE VE PASINLER
İLÇELERİNDE BEYAZ LAHANA ÜRETİM EKONOMİSİ**

Rüveyda KIZILOĞLU

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ERZURUM

2010

Her hakkı saklıdır

Prof. Dr. Vedat DAĞDEMİR danışmanlığında, Rûveyda KIZILOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 12/08/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Semiha KIZILOĞLU

İmza:

Üye : Prof. Dr. Vedat DAĞDEMİR

İmza:

Üye : Doç. Dr. Atilla DURSUN

İmza:

Üye :

İmza:

Üye :

İmza:

Yukarıdaki sonucu onaylarım

(İmza)

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Ömer AKBULUT

ÖZET

Y.Lisans Tezi

ERZURUM İLİ AZİZİYE, YAKUTİYE VE PASINLER İLÇELERİNDE BEYAZ LAHANA ÜRETİM EKONOMİSİ

Rüveyda KIZILOĞLU

Atatürk Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof.Dr. Vedat DAĞDEMİR

Bu araştırmada, tarımsal ürün fiyatlarının belirlenmesinde kullanılan en önemli kriterlerden birisi, üretim sırasında yapılan masrafların ortaya konularak maliyetinin bulunmasıdır. Üreticinin karlı olabilmesi ve üretimine devam edebilmesi için, gelir gider arasındaki dengenin korunması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmada b.lahana üretiminde yapılan masraflara ait maliyetler, fiziki ve mali değerleri itibariyle çıkarılmış, böylelikle üretim maliyetinin güncelleşmesini sağlayacak veri tabanının oluşturulması amaçlanmıştır.

Bunun dışında bölgenin b.lahana üretimindeki değişmelerinin nedenlerini incelemek, pazarlama kanallarının faaliyetlerini ortaya koymak, Türkiye b.lahana üretiminde Erzurum'un yerini belirlemek ve bölge b.lahana üreticisinin başlıca sorunlarını belirleyip incelemek, araştırmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Erzurum ili Aziziye, Yakutiye ve Pasinler ilçeleri araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Araştırmada 2008/2009 üretim dönemine ait veriler anket yoluyla sağlanmıştır.

Lahana üreticisi için b.lahana üretimi karlı bir üretim faaliyeti olduğu tespit edilmiştir.Araştırma sonucu olarak bir dekadardan net kar 707,97 TL ve brüt kar 821,62 TL olarak tespit edilmiştir.

2010, 50 sayfa

Anahtar Kelimeler: Beyaz Lahana, Üretim Maliyeti, Erzurum.

ABSTRACT

M.S. Thesis

ECONOMIC PRODUCTION OF WHITE CABBAGE IN AZİZİYE, YAKUTİYE AND PASİNLER DISTRICTS OF ERZURUM

Rüveyda KIZILOĞLU

Ataturk University

Graduate School of Natural And Applied Sciences

Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Vedat DAĞDEMİR

A producer should maintain the balance between revenues and expenditures in order to make profit and continue to the production. Therefore, cabbage production costs based on physical and fiscal values were calculated, and so the making database that will enable to update the production costs was aimed in this research.

In addition to that, to explore the causes of changes in cabbage production in the region, to find out the activities of marketing channels, to determine Erzurum's place in Turkish cabbage production and to examine the major problems of local cabbage producers are the main objectives of this study.

The research areas include Aziziye, Yakutiye and Pasinler districts in Erzurum province. Data regarding 2008-2009 production period were obtained through survey study.

It was found that cabbage production was a profitable activity for the producers. As a research result, net profit and gross profit per decare were calculated as 707,97 TL and 821,62 TL, respectively.

2010, 50 pages.

Keywords: White Cabbage, Production Cost, Erzurum.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında bana verdiği bilgi ve destekleriyle yanımda olan hocam Sayın Prof. Dr. Vedat DAĞDEMİR'e teşekkür ederim

Araştırmanın bütün aşamalarında yakın ilgi, destek ve teşviklerini esirgemeyen aileme, özellikle çalışmama maddi ve manevi destek sağlayan abim Alp Tolga KIZILOĞLU'na teşekkürü borç bilirim.

Rüveyda KIZILOĞLU

Ağustos 2010

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Amacı ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	2
1.3. Beyaz Lahana Üretiminde Mevcut Durum	2
2. KAYNAK ÖZETLERİ	6
3. MATERYAL ve YÖNTEM	14
3.1. Materyal.....	14
3.2. Yöntem.....	14
3.2.1. Araştırma yöresinin belirlenmesi.....	14
3.2.2. Veri toplamada kullanılan yöntem.....	14
3.2.3. Anket ve veri değerlendirme aşamasında uygulanan yöntemler	15
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA	21
4.1. İşletme varlıkları	21
4.1.1. Arazi Varlığı	21
4.1.1.a. Arazinin mülkiyet durumu	21

4.1.1.b. Ortalama parsel büyüklüğü	22
4.1.1.c İşletme arazisinin kullanım durumu ve yetiştirilen ürünlere göre dağılımı.....	23
4.1.2. İşletmelerde nüfus ve eğitim.....	25
4.1.3. İşletmelerde hayvan varlığı	28
4.1.4. İşletmelerde Alet makine varlığı.....	30
4.1.5. İşletmelerde bina varlığı	31
4.2. Beyaz lahana üretim ekonomisi	33
4.2.1. Tohum ve diğer girdilerin temini	33
4.2.2. B.Lahana üretiminde üreticilerin karşılaştıkları başlıca sorunlar	34
4.2.3. B.Lahana üretiminde münavebeye alınan ürünler	36
4.2.4.a. B.Lahana üretiminde kullanılan toplam fiziki girdiler ve miktarları.....	37
4.2.4.b. B. Lahanada üretim masrafları.....	40
4.2.4.c. B.Lahana üretimi maliyeti.....	41
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	44
KAYNAKLAR.....	47
ÖZGEÇMİŞ.....	51

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1.	B.Lahana Üretiminde Erzurum İlinin Türkiye’deki Yeri	3
Çizelge 1.2.	Yıllara Göre Türkiye, Erzurum ve Araştırma Bölgesine Ait Üretim Miktarları	4
Çizelge 1.3.	İlçe Bazında Ekim Alanı, Verim ve Üretim Miktarı	4
Çizelge 1.4.	2004-2009 B.Lahana Fiyatları	5
Çizelge 3.1.	Erkek İşgücü Biriminin (EİB) Hesaplanmasında Yaş Gruplarına ve Cinsiyetine Göre Kullanılan Katsayılar	17
Çizelge 3.2.	Büyükbaş Hayvan Birimine (BBHB) Dönüştürmede Kullanılan Katsayılar	17
Çizelge 3.3.	Sermayenin Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması	18
Çizelge 4.1.	İşletmelerde Mülk Arazi Varlığı ve Dağılımı	21
Çizelge 4.2.	İşletmelerde Kullanılan Arazinin Mülkiyet Durumuna Göre Dağılım.....	22
Çizelge 4.3.	İşletmelerde Parsel Sayıları ve Ortalama Parsel Büyüklüğü	23
Çizelge 4.4.	İşletme Arazisinin Ürünlere Göre Dağılımı ve Verim	24
Çizelge 4.5.	Kuru Tarla Arazisinin Kullanım Durumu.....	24
Çizelge 4.6	Sulu Tarla Arazisinde Tarla Ürünlerinin Ürün Grupları İtibariyle Ekilişi	25
Çizelge 4.7.	İşletmelerde Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı	25
Çizelge 4.8.	İşletmelerde EİB Cinsinden Mevcut İşgücü	26
Çizelge 4.9.	İşletmelerde Nüfusun Eğitim Durumu	27
Çizelge 4.10.	İşletmelerde Hayvan Varlığı	28
Çizelge 4.11.	İşletmelerde Kümes Hayvan Varlığı	28
Çizelge 4.12.	İşletmelerde Hayvan Sermayesi	30
Çizelge 4.13.	İşletmelerde Alet Makine Sermayesi	31
Çizelge 4.14.	İşletmelerin Bina Varlığı	31
Çizelge 4.15.	Sermayenin Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması	32
Çizelge 4.16.	İşletmelerde Tarım Girdilerinin Temin Edildiği Yerler	33

Çizelge 4.17. İşletmelerde Tarım Girdilerinin Temin Edildiği Yerlerin Dağılımı.	34
Çizelge 4.18. B.Lahana Üretiminde Üreticilerin Başlıca Sorunlarının Dağılımı...	35
Çizelge 4.19. İşletmelerin Ürün Satışı Yaptığı Yerler (%)	35
Çizelge 4.20. Üreticilerin İşletmelerde Münavebeye Aldığı Ürünler	36
Çizelge 4.21. B.Lahana Üretiminde Kullanılan Toplam Fiziki Girdiler ve Miktarları	38
Çizelge 4.22. İşletmelerin B.Lahana Üretiminde İşgücü ve Çekigücü Talebi	39
Çizelge 4.23. Lahana Üretiminde Materyal Masrafları	40
Çizelge 4.24. B.Lahanada Üretim Masrafları, Miktarları ve Oransal B.Lahanada Üretim Maliyeti Dağılımı.....	41
Çizelge 4.25. B.Lahanada Üretim Maliyeti	42
Çizelge 4.26. B.Lahananın Pazar Maliyeti	43

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Amacı ve Önemi

Dünya nüfusunun hızlı artmasına karşın, tarım alanlarının genişleyemeyişi, Türkiye’de tarımsal ürün dış satımına önem verilmesi, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de tarımsal ürün fiyatlarının giderek yükselmesi nedeniyle tarım her zamankinden daha çok ön plana çıkmıştır. Türkiye’deki hızlı nüfus artışına paralel olarak gelişen gereksinimler sebze ve meyeye olan talebi hızla artırmıştır.

Yaprağı yenen bir kış sebzesi olan b.lahana bitkisi besin değeri çok yüksek olan bir sebzedir. İçerisinde bol miktarda potasyum, sodyum, kalsiyum, fosfor, magnezyum, demir, B, C ve E vitamini bulunmakta olup sadece lahana çeşitlerinde bulunan U vitamini mide ve bağırsakların iç yüzeyini koruyup oralardaki yaraların iyileşmesini sağlamaktadır. Sindirimi kolay olan lahananın ortasındaki beyaz ve gevrek yapraklarının çiğ olarak yenmesi çok faydalı olup kanı temizleme, bol alyuvar yapımını sağlayarak kansızlığı giderme özellikleri vardır. Ayrıca bolca taze lahana yemek ses kısıklığına iyi geldiği gibi zayıflama kürü olarak ta kullanılmaktadır (Anonim 2009).

Toprak isteği bakımından seçici olmayan beyaz lahana suyu seven bir sebze olduğu için daha çok serin ve nemli yerlerde iyi sonuç vermektedir. Mutlaka münavebe yapılması gereken beyaz lahana iyi toprak hazırlığı yapıldıktan sonra şaşırtma işlemi yapılarak çapalama gerektiren bir sebzedir (Anonim 2009).

Tarımsal araştırmalarda en önemli amaç, kültür bitkilerinin yetiştiriciliğini ve birim alandaki verimlerini artırarak, dünyada ve ülkemizde artmakta olan nüfusun beslenme ihtiyaçlarının karşılanabilmesidir.

Tarımsal ürün fiyatlarının belirlenmesinde kullanılan en önemli kriterlerden birisi, üretim sırasında yapılan masrafların ortaya konularak maliyetinin bulunmasıdır.

Üreticinin karlı olabilmesi ve üretimine devam edebilmesi için, gelir gider arasındaki dengenin korunması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmada b.lahana üretiminde yapılan masraflara ait maliyetler, fiziki ve mali değerleri itibariyle çıkarılmış, böylelikle üretim maliyetinin güncelleşmesini sağlayacak veri tabanının oluşturulması amaçlanmıştır.

Bunun dışında bölgenin b.lahana üretimindeki değişmelerinin nedenlerini incelemek, pazarlama kanallarının faaliyetlerini ortaya koymak, Türkiye b.lahana üretiminde Erzurum'un yerini belirlemek ve bölge b.lahana üreticisinin başlıca sorunlarını belirleyip incelemek, araştırmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Erzurum ve Pasinler Ovası ekonomisi içerisinde b.lahana üretimi, maliyeti, fiyat oluşumu ve pazarlanması gibi birbirini yakından ilgilendiren konuların beraberce incelendiği araştırmalara rastlanılmamış olması, yapılan araştırmayı daha da önemli kılmaktadır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma alanı olarak Erzurum ili Aziziye (Söğütlü mahallesi, Yoncalık köyü ve Ömertepe mahallesi) Yakutiye (Dadaş köyü) ve Pasinler (Merkez, Kavuşturan köyü ve Aşıtlar köyü) ilçeleri seçilmiştir. B.lahana yetiştiriciliğine yönelik ekonomik analizler yapılarak araştırmanın önemi ve amacı ile bağlantılar kurulmuştur.

1.3. B.Lahana Üretiminde Mevcut Durum

Çizelge 1.1'de görüldüğü gibi Türkiye'de toplam b.lahana üretimi 507 655 tondur. En fazla üreten il 98 020 tonla Samsun ilidir. Samsun ili Türkiye'nin b.lahana üretiminin %19,3'nü karşılamaktadır. Türkiye'de b.lahana üretimde 5 276 tonla 19. sırada Erzurum ili yer almaktadır. Erzurum, Türkiye'nin b.lahana üretiminin %1'ni üretmektedir.

Çizelge 1.1. B.Lahana Üretiminde Erzurum İlinin Türkiye’deki Yeri

	Üretim (ton)
TÜRKİYE	507.655
Samsun	98.020
Niğde	83.775
Sakarya	39.631
Bursa	24.496
Manisa	24.051
İzmir	20.617
Karaman	17.165
Antalya	15.328
Balıkesir	13.239
Muğla	12.557
Mersin	11.327
Muş	11.294
Tokat	8.737
Afyon	8.576
Kırklareli	6.841
Aydın	6.529
Ağrı	5.850
Kahramanmaraş	5.596
Erzurum	5.276

*Anonim 2009a

Yaprağı yenilen bir kış sebzesi olan b.lahana Türkiye’de sebze üretim miktarı bakımından altıncı sırada, Erzurum ilinde ise birinci sırada yer almaktadır (Anonim 2009a).

Çizelgede 1.2’de görüldüğü gibi, Türkiye’de toplam üretilen sebze miktarı yıllara göre değişme göstermesine karşılık 1999’a göre 2009’da %7,7 artmıştır. Erzurum’da %3 artarken, araştırma bölgesinde %1,5 azalmıştır.

B.Lahana üretim miktarı yıllar itibariyle değişme göstermesine karşılık 1999’a göre 2009’da Türkiye’de %5,7, Erzurum’da %5,8 ve araştırma bölgesinde %21,8 oranlarında artış gözlenilmiştir (Çizelge 1.2).

Çizelge 1.2. Yıllara Göre Türkiye, Erzurum ve Araştırma Bölgesine Ait Toplam Üretim Miktarları (ton)

	Türkiye		Erzurum		Araştırma Bölgesi	
Yıllar	Sebze Üretim Miktarı	B.Lahana Üretim Miktarı	Sebze Üretim Miktarı	B.Lahana Üretim Miktarı	Sebze Üretim Miktarı	B.Lahana Üretim Miktarı
1999	24.668.892	621000	20032	4988	2994	2000
2000	24.638.162	622000	20052	5308	4165	2400
2001	24.163.562	610000	29541	6478	5001	3200
2002	25.823.567	620000	27001	10246	5859	4000
2003	25.866.617	629000	26022	8990	5998	3400
2004	25.339.562	500000	23581	8623	5666	3400
2005	26.472.162	492000	25341	8649	5666	3400
2006	25.851.612	502081	22733	7012	4843	2890
2007	25.675.748	464645	20636	5881	3831	1870
2008	27.218.319	487744	18645	4027	1532	1029
2009	26.572.262	507655	19464	5276	2346	1650

*Anonim 2009a

Çizelge 1.3. İlçeler Bazında B.Lahana Ekim Alanı, Verim ve Üretim Miktarı

İlçe Adı	Ekilen Alan (da)	Verim (kg/da)	Üretim (ton)
Hınıs	38	1000	38
Horasan	150	1500	225
Aziziye	200	3000	600
İspir	120	3500	420
Karaçoban	10	2500	25
Narman	40	3000	120
Oltu	70	2600	182
Olur	5	1200	6
Pasinler	550	3000	1650
Şenkaya	1	5000	5
Pazaryolu	4	2500	10
Tortum	650	884	579
Uzundere	11	5000	55
Yakutiye	390	3500	1365
TOPLAM	2239	Tartılı ort. 2356	5276

*Anonim 2009b

Çizelge 1.3’de görüldüğü gibi Erzurum ilinde 2009 yılı itibari ile toplam b.lahana üretimi 5.276 tondur. Bu üretim miktarının %68,52’sini, Aziziye (%11,37), Yakutiye (%25,87) ve Pasinler (%31,27) ilçeleri oluşturmaktadır. Verimin tartılı ortalaması 2.356 kg/da’dır.

Araştırma kapsamına giren Aziziye (3000 kg/da), Pasinler (3000 kg/da) ve Yakutiye (3500 kg/da) ilçelerinin bu ortalamanın üstünde olduğu gözleniliyor (Çizelge1.3).

Çizelge 1.4. 2004-2009 Beyaz Lahana Fiyatları

Yıl		TL/kg
2004	Türkiye	0.48
	Erzurum	0.62
2005	Türkiye	0.52
	Erzurum	0.56
2006	Türkiye	0.61
	Erzurum	0.53
2007	Türkiye	0.60
	Erzurum	0.53
2008	Türkiye	0.63
	Erzurum	0.42
2009	Türkiye	0.54
	Erzurum	0.30

*Anonim 2009a

Çizelge 1.4’de Türkiye ve Erzurum da 2004-2009 yıllarına ait b.lahananın cari fiyatları gösterilmiştir. B.Lahana fiyatlarında yıllar itibariyle değişme göstermesine karşılık 2004’e göre 2009’da Türkiye’de %12,5 artış gözlenirken, Erzurum’da %51,61 oranında bir düşüş gözlenmiştir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Kohls (1967), “Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması” konulu çalışmada, genel olarak pazarlamanın tanım ve işlevlerine, etki alanlarına ve gelişme eğilimine değinmekte, tarımsal kooperatiflerin pazarlanma faaliyetleri içerisindeki yeri ve önemini, gelişme düzeyi ile değişme gösteren tüketici davranışlarının fonksiyonel ilişkilerini ortaya koymuştur.

Aras ve Çakır (1969), “İşletme Planlamasında Kullanılmak Üzere Bazı normların Elde Edilmesi İle Fakülte Çiftliğinde Tutulan Üretim Kaynaklarının Analizi” konulu çalışmalarında, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Uygulama Çiftliğinde tutulan kayıtlardan yararlanarak buğday, arpa, pamuk, patates, domates, biber, patlıcan, fasulye, hıyar ve lahana üretim maliyetinde kullanılan girdilerin fiziksel değerlerini belirlenmiştir.

Tuzcu ve diğerleri (1976), “Turunçgil Fidanı Üreten İşletmelerimizin Teknik ve Ekonomik Faaliyetleri Üzerinde Bir Araştırma” konulu çalışmalarında, Akdeniz, Ege ve Karadeniz bölgelerinde faaliyet gösteren 73 fidancılık işletmesinin ekonomik ve teknik yönden faaliyetlerini incelemişlerdir. İncelenen işletmelerdeki fidan yetiştirme alanlarının küçük olmasından kaynaklanan sorunların başta geldiğini belirlemişlerdir. Bunun yanında, fidanların satış yerlerine göre yanlış anaç seçiminin, turunçgil üretimini olumsuz etkileyeceğini ortaya koymuşlardır. Turunçgil meyveciliğindeki verim düşüklüğünün, yapılacak aşı gözü seleksiyonları sonucu belirlenecek verimli çeşitlerle aşılabileceğini önermişlerdir

Etkiner (1983), “Erdemli İlçesi Narenciye İşletmelerinin Ekonomik Analizi” başlıklı çalışmada Mersin Erdemli ilçesinde belirlediği 20 köyden örnekleme yaparak seçtiği 78 turunçgil işletmesiyle anket çalışması yaparak bu üretim dalına ait veriler elde etmiştir. İncelenen işletmelerde ortalama arazi genişliğini 38,6 da, parsel sayısını 3,14

ve ortalama parsel genişliğini de 12,3 da olarak belirlemiştir. Bölge için yeter gelirli turunçgil işletme genişliği de 19 da olarak hesaplamıştır.

Kohls (1985), “Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması, Tüketimi, Toptan ve Perakende Satışları” konulu çalışmada ürünlerin pazarlanması, tüketimi toptan ve perakende satışları pazarlama masrafları ile fiyatları, dünya gıda pazarının durumları incelenmiştir. Bu arada depolama, standardizasyon, ulaştırma, risk taşıma ve fiyatlandırma gibi pazarlama hizmetlerinin yer aldığı eserde, pamuk ve tekstil ürünleri pazarlaması incelenmiş, pamuk ticareti ve pazarlama marjları ile fiyatlardan bahsedilmiştir. Ayrıca pamuk pazarlamasında karşılaşılan başlıca sorunlara değinilerek, pamuğun hammaddesini oluşturan bitkisel yağ ve giyim endüstrilerinin yapıları ortaya konulmuştur.

Özçelebi (1988), “Pasinler ilçesinde Ayçiçeği ve Patates Üretiminde Girdi Tespiti ve Maliyet Hesabı Üzerine Bir Araştırma” konulu çalışmada, Pasinler ilçesinde ayçiçeği ve patates üretimin maliyetlerini belirttikten sonra, ayçiçeği ekim alanını genişletebilme olanaklarının, ayçiçeği ve patatesin pazarlanmasının ve bu konuda üreticilerin görüşlerinin alınması gereken tedbirlerin tespitine çalışılmıştır.

Anonim (1988), “Türkiye’de Üretilen Tarım Ürünlerinin Üretim Girdileri ve Maliyetler Rehberi” konulu çalışmada, tarımsal ürünlerin dekara ortalama üretim girdileri ve maliyetleri hesaplanmıştır. Araştırmada, yörelerin ekonomik değerleri olan ürünler için, üreticilerin kullandıkları girdi miktarlarının bulunması amaçlanmıştır. Araştırma için gerekli olan veriler kayıt ve anket yoluyla sağlanmıştır. Çalışmada üretim masraflarının hesaplanmasında alternatif maliyet prensiplerinden hareket edilmiştir. Materyal ve hizmet girdilerinin dekara miktarının hesaplanması tartılı aritmetik ortalama yolu ile elde edilmiştir. Araştırmada, mısır için 27,18 sa/da insan gücü ve 0,4 sa/da makine çeki gücü ve dekara 6 kg tohum, 9,85 kg’da gübre atıldığı belirlenmiştir.

Akkaya ve Çelikyurt (1992), “Antalya İli Turunçgil İşletmelerinde Ekonomik Faaliyetlerin Değerlendirilmesi Üzerinde Bir Araştırma” başlıklı çalışmalarında Antalya

ilinde merkez, Alanya, Finike, Kale, Kumluca, Manavgat ve Serik ilçelerinden seçilmiş olan 128 tarım işletmesinin faaliyetlerini inceleyerek 1991 yılı fiyatları ile turunçgil meyve maliyetlerini belirlemişlerdir. İşletmelerin ortalama bahçe alanının 54,5 da ve parsel sayısının da 2,58 adet olduğu hesaplanmıştır. Limonlarda ağaç başına verim 106-115 kg ile dekar başına 2971-3115 kg olarak belirlenmiştir. Bir üretim döneminde birim alanda 6,78 saat makine gücü ile 57,29 saat EİG kullanıldığı hesaplanmıştır.

Alpkent (1992), “Bitkisel Üretim Artışlarında Maliyetler ve Verimlilik” konulu çalışmada, buğday, pamuk, şeker pancarı, ayçiçeği ve patatesteki üretim ve verimlilikteki değişimler incelenmiş, bitkisel üretim değeri ve her bir ürün için maliyetler hesaplanmıştır. Türkiye’de bitkisel üretimde sağlanan artış kaynaklarının belirlenmesi ve birer maliyet ögesi olan girdilerin arazi verimliliğindeki değişmelerle ilişkisinin miktar ve fiyat boyutlarıyla sorgulanması amaçlanmıştır. Sonuçta birim alandan elde edilen ürün miktarlarının girdi kullanımının hem yaygınlaşması, hemde yoğunlaşması yoluyla arttığı belirlenmiştir. Ayrıca girdi fiyatlarının, üretici eline geçen fiyatlardan daha yüksek oranlarda arttığı da tespit edilmiştir. Maliyet çalışmalarında doğru ve düzenli veri derleme sistemlerinin geliştirilmesi ve etkili olarak işletilmesini, maliyeti belirlemede aynı örnek işletmelerde yapılacak ölçmelere dayandırılması ve her yıl yapılması gerektiği önerilmiştir.

Özel ve Kerimoğlu (1994), “Çukurova’da Narenciye ve Yenidünyanın Üretim Girdileri ve Maliyetleri” başlıklı çalışmalarında turunçgillerde üretim girdi ve maliyetini belirlemek amacıyla 1987-1992 yılları arasında 5581 da alanda ve 14 işletmede yürüttükleri çalışma sonucunda, limon üretimi için 155,57 sa/da EİG ve 4,25 sa/da makine gücü ihtiyacı olduğunu, dekara limon verimini de 2597 kg olarak belirlemişlerdir.

Kızıloğlu (1995), “Erzurum İlinde Çok Yıllık Yem Bitkilerinin (Yonca ve Korunga) Üretim Maliyeti ve Maliyet Fonksiyonlarının Ekonometrik Analizi” konulu çalışma, tarım işletmelerinde üretim planlarına ve tarım ürünleri fiyat politikalarına veri oluşturmak amacıyla yürütülmüştür. Veriler işletmelere uygulanan anketler yoluyla elde

edilmiştir. Çalışmada üretim maliyeti yoncada 957,94 TL, korungada 1012,49 TL, kar marjının ise yoncada 42,06 TL, korungada -12,49 TL olduğu belirlenmiştir. Maliyet fonksiyonlarının ekonometrik analizi sonucunda, üretim, gübre masrafı, insan gücü ve makine masraflarının maliyet üzerine etkisinin %1 önem seviyesinde önemli olduğu ve toplam maliyetle üretim miktarı arasında aynı yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Hayvancılığın önemli olduğu bölge için yonca üretimi, karlı bir ürün olarak bölge çiftçisine önerilmiştir.

Dağdemir ve Özçelebi (1995), “Çayeli İlçesi Kıyı Şeridinde Çay Üretiminde Girdi Tespiti ve Maliyet Hesabı Üzerine Bir Araştırma” konulu çalışmada çay üretimi için gerekli olan girdi ve bunlar için yapılan maliyetler tespit edilmiştir. Araştırma için gerekli olan veriler işletmelere uygulanan anketler yolu ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 1 kg yaş çay yaprağının maliyetini işletmeler genelinde 320,7 TL olarak ve çay üreticilerinin bir kg yaş çay yaprağından işletmeler genelinde 2019,3 TL net gelir elde ettikleri hesaplanmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi Çay için gerekli olan yağışı sağladığından, bölgede herhangi bir sulama yapılmadığı belirtilmiştir. Türkiye’deki çaylıklarda herhangi bir hastalık ve zararlı mevcut olmadığından dolayı, normal bakım dışında zararlılarla herhangi bir mücadele yapılmadığı ifade edilmiştir. Üstün nitelikli fidan üretim ve dağıtımının yapılması, üreticilerin kimyevi gübre kullanımı hakkında bilgilendirilmesi, birim başına daha yüksek ve kaliteli ürün alma stratejisinin esas alınması gerektiği önerilmiştir.

Akkaya ve diğerleri (1997), “Turunçgil Yetiştiriciliğinin Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmalarında Antalya ilindeki turunçgil işletmelerinden elde edilen verilere göre, turunçgil üretimindeki fiziki ve ekonomik durumu ortaya koymuşlardır. Araştırma kapsamındaki turunçgil işletmelerinin ortalama arazi varlığı 137,8 da ve bunun 68,1 dekarı turunçgil yetiştiriciliği için kullanılmaktadır. Limonlarda yaygın olan dikim aralığı 6x6 m’dir, verimli bir dekar turunçgil bahçesindeki üretim masraflarının %31,4’ü işgücü ve girdi, %68,6’sı da genel giderlerden oluşmaktadır. Bir üretim dönemi faaliyeti boyunca birim alanda ortalama olarak 68,2 saat EİG ve 7,7 saat makine gücü ihtiyacı olduğunu hesaplamışlardır. Bölgede turunçgil işletmeleri

ürünlerinin %57,8'i hasattan önce vadeli olarak, %42,2'side hasattan sonra peşin olarak satmıştır.

Huang (1998), Tayvan'da turunçgil üretim maliyetlerinin azaltılması konusundaki çalışmasında, turunçgillerdeki doğrudan üretim maliyetlerinin %80'inin işgücü, gübre ve kimyasal ilaçlardan oluştuğunu belirlemiştir.

Ören (1998), "Doğu Anadolu Bölgesinde Tarımsal Ürünlerin 1998 Yılı Maliyetleri" konulu çalışmasında Doğu Anadolu bölgesinde yaygın olarak üretilen birçok ürünün sulu ve kuru koşullarda üretim maliyetlerini belirlemiştir. Araştırmada maliyetler belirlenirken kayıt yöntemi kullanılmıştır. Ağrı, Bingöl, Bitlis, Erzincan, Iğdır, Muş ve Van illerinde toplam on yedi ürüne (arpa, şeker pancarı, yonca, buğday, tütün, kuru soğan, kuru fasulye, elma, üzüm, patates, ayçiçeği, fiğ, korunga, lahana, pamuk, kayısı, nohut) yer verilmiştir. Araştırmada, tarımsal faaliyetlerle ilgili birçok yatırım projesinin planlama ve uygulama aşamasında kullanılan kriterlerden olan tarım ürünlerinin, üretim maliyetlerinin ve taban fiyatlarının oluşturulması amacı ile kullanılan verilerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Budak ve diğerleri (2001), "Çukurova'da Tarımsal Ürün Maliyetleri" başlıklı çalışmalarında limon üretim maliyetlerini de incelemişlerdir. Mersin, Adana ve Hatay illerinde yaptıkları çalışma sonunda, limon üretiminde dekara 43,69 saat işgücü ve 2,87 saat makine çekigücü kullanıldığını belirlemişlerdir. Dekara saf madde olarak 18,91 kg azot, 9,21 kg fosfor ve 1.44 kg potasyum, ayrıca 918 kg/dekar çiftlik gübresi kullanımını tespit etmişlerdir. Dekara limon verimini 2.053 kg olarak hesaplamışlardır. Limon üretim maliyetini 70.575 TL/kg ve ortalama satış fiyatını da 120.925 olarak bulmuşlardır.

Dernek ve diğerleri (2002), çalışmalarında, Isparta İli tarım işletmelerinin ekonomik analizini yapmışlardır. Çalışmada, toprak, işgücü ve makine gücü gibi üretim faktörleri belirlenmiş, bu faktörlerle yürütülen faaliyetler sonucunda elde edilen değerleri, masrafları ve brüt karları saptanmıştır. Çalışma sonucunda, işletmelerin brüt gelir

cinsinden yıllık gelirlerinin ortalama olarak %78,56'nı bitkisel üretimden, %21,43'nü de hayvansal üretimden sağladıkları bulunmuştur.

Alemдар (2003), çalışmasında, Türkiye'de yetiştirilen bazı önemli tarla ürünlerinin arz duyarlılıklarını incelemiştir. Çalışmada ekiliş alanı bağımlı değişken olarak alınmıştır. Açıklayıcı değişken olarak ise beklenen fiyat, GSÜD, rakip ve tamamlayıcı ürünlerle ilgili ekonomik değişkenler kullanılmıştır. Çalışmada ele alınan tüm ürünlerin, genelde ekonomik değişkenlere, özelde ise GSÜD'ne karşı duyarlı oldukları gözlenmiştir. Esneklikler genelde düşük çıkmıştır. Bu durumun, tarımsal üretim yapısının sadece fiyat politikaları ile değiştirilemeyeceğini gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Muraro ve *etal* (2003), Brezilya ve Florida turunçgil üretim maliyetlerini karşılaştırdıkları çalışmalarında, Brezilya'daki üretim maliyetlerinin avantajlı olduğunu belirlemişlerdir. Ancak buradaki üretimi etkileyen hastalıkların önemli bir sorun olduğunu da ifade etmektedirler. Üretim maliyetleri açısından Brezilya'da işgücü ücretlerinin düşük olması özellikle hasatta etkili olmuştur. Florida'daki mekanik hasat uygulamaları üretim maliyetindeki bu farkı kapatamamıştır.

Aktaş (2004), çalışmasında Çukurova bölgesinde mısır üretimi yapılan işletmeleri incelemiş, I. ürün ve II. ürün mısır ve buğdayın hektara girdi maliyetleri ve brüt karlarını tespit etmiştir. Ayrıca bölgede yetiştirilen mısırın arz modelinde, mısırın kısa dönem GSÜD esnekliğini 1,88 olarak tahmin etmiştir. I. ürün mısır arz modelinde, I. ürün mısırın kısa dönem GSÜD esnekliği, 1,64, buğdayın kısa dönem GSÜD esnekliği -0,88 olarak tahmin edilmiştir.

Pezikoğlu ve diğerleri (2004),” Taze Meyve-Sebze Pazarlama Zincirinde Modern Perakendecilerin Durumu” konulu çalışmalarında, taze meyve-sebze pazarlama zincirinde yer alan, modern perakendecilerin durumu, alım-satım politikaları, sektörde ortaya çıkardığı değişiklikler ve etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada, 2002 yılında Türkiye genelinde toplam 608 mağazaya sahip olan, merkezi İstanbul'da bulunan 5 zincir mağaza, Bursa'da 1 bölgesel ve 1 yerel olmak üzere 2 firma ve

Kocaeli’nde 1 yerel firma inceleme kapsamına alınmıştır. İncelenen firmalarda toplam market alanının %6,5’i taze meyve-sebzeye ayrılmıştır. Yerel marketlerde reyon kayıpları daha yüksek (türe göre %30’lara kadar çıkabilmektedir) olmasına rağmen, hiper marketlerde reyon kayıplarının %5-7 arasında tutulması için gerekli önlemlerin alındığı belirtilmiştir.

Akbay ve diğerleri (2005), “Türkiye’de Yaş Meyve ve Sebze Ürünleri Üretim ve Pazarlaması” konulu çalışmalarında, Türkiye için önemli olan yaş meyve ve sebzenin üretim, dış ticaret ve pazarlamasına dair mevcut durumu ortaya koymak amaçlanmıştır. Fakat belirli bölgeler bu ürünler üretiminde daha fazla pay almaktadırlar. Örneğin Akdeniz ve Ege bölgesi Türkiye toplam meyve üretiminin %54’ünü ve sebze üretiminin ise %49’unu üretmektedir. Son 30 yıl içerisinde ülkemizde meyve ve sebze tüketimi genel olarak artış eğilimi göstermektedir. Meyve ve sebze ürünleri, gerek sanayi üretimi ve gerekse ihracatımızda önemli bir yer tutmakta olup toplam tarım ürünleri ihracatımızın yaklaşık %25’ini oluşturmaktadır.

Demircan (2005), “Isparta İlinde Gülün Üretim Girdileri, Maliyeti ve Karlılığının Belirlenmesi” konulu çalışma, Isparta ilindeki gülün tesis ve üretim dönemindeki girdileri, maliyeti ve karlılık durumunu belirlemiştir. Çalışma Isparta Merkez, Atabey, Keçiborlu ve Gönen ilçelerinde gül üretiminin yoğun olduğu köylerde 2002-2003 üretim döneminde yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan veriler 109 gül üreticisinden anket yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, işletmelerde dekara kullanılan işgücü ve makine çekigücü tesis döneminde sırasıyla 60.27 ve 3.62 saat, üretim döneminde ise sırasıyla 147,29 ve 5.62 saat olduğu saptanmıştır. İncelenen işletmelerde dekara toplam tesis masrafları 659,35 YTL ve üretim masrafları 609,49 YTL olarak hesaplanmıştır. Gül üretiminde elde edilen brüt, net ve oransal kar sırasıyla 557,38 YTL, 373,68 YTL ve 1.61 olarak belirlenmiştir.

Demircan ve diğerleri (2005), “Isparta İlinde Elma Üretim Maliyeti ve Gelirinin Belirlenmesi” konulu çalışmada, Isparta ilinde elma üretim maliyeti ve gelirinin

belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma Isparta Eğirdir, Gelendost ve Senirkent ilçelerinde elma üretiminin yoğun olduğu köylerde 2002-2003 üretim döneminde yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan veriler 109 elma üreticisinden anket yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, üretim döneminde işletmelerde dekara kullanılan işgücü ve makine çekigücü sırasıyla 103,61 ve 5.61 saat olduğu saptanmıştır. İncelenen işletmelerde dekara toplam tesis masrafı 1 361,44 YTL ve üretim masrafı 776.98YTL olarak hesaplanmıştır. Elma üretiminde elde edilen brüt, net ve oransal kar sırasıyla 699.94YTL/da, 486.79YTL/da ve 1.63 olarak belirlenmiştir.

Erem (2005), “Erzurum İlinde Ayçiçeğinin Üretim Ekonomisi” konulu çalışmada, Erzurum İlinde ayçiçeği üretim ekonomisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma için gerekli olan veriler işletmelere uygulanan anketler yoluyla elde edilmiştir. Araştırmada, yağlık ve çerezlik ayçiçeğinin maliyetleri tespit edilerek, brüt üretim değeri içindeki payı, toplam değişken masraflar içindeki payı ve brüt marj içerisindeki payları belirlenmiştir. Buna göre çalışmada, araştırma bölgesinde sulu şartlarda üretilen 1 kg yağlık ayçiçeğinin üretim maliyeti 0,90 TL, brüt marjı -23,89 TL ve net karının -72,33 TL olduğu ve 1 kg çerezlik ayçiçeği üretim maliyeti 0,96 TL, brüt marjı 42,71 TL ve net karının -6,12 TL olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada verimi artırmak için çiftçilerin ilaçlama konusunda ve tarımsal tecrübelerini artırmak amacıyla yayım çalışmalarının yapılması gerektiği, ayçiçeğinde uygulanan pirim miktarının yükseltilmesi, sürekli hububat ekimi nedeniyle yıpranan alanlara yağlı tohumlu bitkilerin ekilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Uzundumlu (2005), “Erzurum İli Pasinler İlçesinde Patates Üretim Maliyeti ve Tarımsal İlaç Kullanımının Maliyetler Üzerine Etkisi” konulu çalışmada, patates üretiminde üreticilerin eğilimlerini, çevreyle olan ilişkilerini ve ilaç kullanım düzeylerini miktar ve değer olarak belirlemek ve ilaç kullanımının maliyetlere etkisinin belirlenmesi amaç edinilmiştir. Araştırma için gerekli olan veriler işletmelere uygulanan anketler yolu ile sağlanmıştır. Çalışma sonucunda dekara 342,50 kg tohum, 100,74 kg kimyasal gübre, 80,46 kg çiftlik gübresi kullanıldığı ayrıca 1 kg patatesin maliyeti 0,198 TL brüt marj -28,01 TL/da net kar ise -85,85 TL/da olduğu hesaplanmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın materyalini, Erzurum ili; Aziziye, Yakutiye ve Pasinler ilçelerinde yapılmış anketlerden sağlanan veriler oluşturmuştur. Ayrıca Erzurum Tarım İl Müdürlüğü, Aziziye, Yakutiye ve Pasinler ilçe müdürlükleri ve konu ile ilgili literatür bilgileri araştırmanın diğer veri kaynaklarını oluşturmuştur.

3.2. Yöntem

3.2.1. Araştırma yöresinin belirlenmesi

Erzurum ilinde Erzurum ovasından Aziziye ve Yakutiye ilçeleri ile Pasinler ovasından Pasinler ilçesi araştırma yöresini oluşturmuştur. Erzurum ve Pasinler ovasının seçilme sebebi;

- Erzurum ilinin toplam b.lahana üretim miktarının %68,52'sini oluşturması,
- Ürünün merkeze getirilmesi daha kolay olması,
- Seçilen bölgenin E-80 uluslararası karayolu yolu üzerinde olması,
- Seçilen bölgede bulunan köylerin, ürününü yol kenarlarına getirip satabilmesi,
- Çiftçilerin ticari anlamda b.lahana yetiştiriciliğinde uzmanlaşması,
- Verimin yüksek olması ve
- Erzurum şehir merkezine yakın olmasıdır.

3.2.2. Veri toplamada kullanılan yöntem

Araştırmanın tarım işletmelerini kapsayan bölümünde, zaman kesiti yöntemi (Cross Section Method) kullanılmıştır (Aytaç 1985).

Araştırma, 2008-2009 üretim dönemi kapsamakta olup verilerin toplanması aşamasında Direkt Mülakat (Personal Interview) Yöntemi kullanılmış ve veriler anket yolu ile sağlanmıştır.

Araştırma bölgesinde, b.lahana eken 25 işletme tespit edilmiştir. Bu işletmelerin tamamı araştırma kapsamına alındığı için tam sayım yöntemi kullanılmıştır.

3.2.3. Anket ve veri değerlendirme aşamasında uygulanan yöntemler

Anket uygulanacak tarım işletmelerinin bulundukları köylerde önceden hazırlanan anket formları çiftçilerle karşılıklı görüşme yoluyla araştırmacı tarafından doldurulmuştur. Araştırmada kullanılan anket formları, işletmelerin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Anket formlarında, işletmelerin nüfus ve iş gücü varlığı, yabancı iş gücü kullanımı, mülk, kiraya/ortağa tutulan arazi varlığı, üretim deseni, girdi kullanımı, ürün pazarlanması ve işletmenin sermaye yapısına (toprak, bina, bitki, arazi ıslahı, hayvan, alet ve makine, para vb) yer verilmiştir.

İşletmelere anketler 1-10 Haziran 2010 tarihleri arasında uygulanmıştır. B.lahana üreten işletmelerden tam sayım yöntemi ile sağlanan veriler değerlendirilirken, işletmeler gruplandırılmamıştır. Bunun nedeni ise araştırma bölgesindeki b.lahana üreten işletmelerin arazi varlığı ve diğer özellikleri bakımından homojen bir yapıya sahip olmalarıdır. Veriler bilgisayara dökümü yapılarak EXCEL programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma alanındaki tarım işletmelerinin sermaye unsurlarının değerlemesinde kullanılan yöntemler aşağıda sıralanmıştır:

- a) Toprak Sermayesi: araştırma alanında toprak sermayesinin belirlenmesinde çiftçi beyanları ve mahalli rayiç bedeller dikkate alınmıştır (Aksöz 1966; Mülâyim ve Güneş 1986).

- b) Arazi Islahı Sermayesi: araştırma alanında su kuyusu, muhafaza tesisleri olarak belirlenen arazi ıslahı sermayesi içinde yeni yapılanlar için maliyet bedeli, önceden yapılanlar için, yapının bugünkü inşa bedeline göre eskime ve yıpranma payları ile mevcut durumlarına göre değerlendirme yapılmıştır (Demirci 1978; Erkuş 1996).
- c) Bina Sermayesi: yeni inşa edilmiş binaların değerlemesinde maliyet bedeli, önceden inşa edilmiş binalarda ise yeniden inşa bedellerinden geçmiş yıllara isabet eden amortisman değerleri düşüldükten sonra kalan değer alınmıştır (Bülbül 1973; Hatunoğlu 1973).
- d) Bitki Sermayesi: yeni tesislerde bitki sermayesi çıplak toprak kıymeti hariç, tesis masrafları üzerinden hesaplanmıştır. Tarla demirbaşının tespitinde, anket tarihinde arazide yer alan ve bu tarihe kadar bu ürünler için yapılan masrafların toplamı (toprak işleme, işçilik, gübre masrafları) alınmıştır. (Karagölge 1996; Kızıloğlu 1994).
- e) Alet-Makine Sermayesi: yeni alet-makinalarda satın alma bedeli, eskilerde ise mevcut durumlarına ve alım-satım fiyatlarına göre değerlendirme yapılmıştır (Erkuş ve Demirci 1996,).
- f) Hayvan Sermayesi: işletmede mevcut olan hayvanların değerlemesi, yaş ve verim durumlarına göre bölgedeki alım-satım değerleri ve çiftçi beyanı esas alınarak yapılmıştır (Karagölge ve diğerleri 1995).
- g) Malzeme ve Mühimmat Sermayesi: işletme dışından satın alınan malzeme-mühimmat sermayesi için çiftlik avlusu maliyeti esas alınarak satın alma bedeli üzerinden, işletmede üretilenler ise çiftlik avlusu fiyatı ile değerlendirilmiştir (Rehber ve Çetin 1998).
- h) Para Mevcudu: bu sermayenin belirlenmesinde çiftçinin beyanı esas alınmıştır.

Tarım işletmelerine ait nüfus; yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına göre incelenmiş, aile işgücü mevcudu ve işletmede çalışan yabancı işgücü, erkek işgücü birimi cinsinden belirlenmiştir. Erkek işgücü birimine çevirmede Çizelge 3.1'deki katsayılar kullanılmıştır (Aksöz 1966; Erkuş 1990). Bu kat sayılar kullanılarak, işletme büyüklük gruplarına ait aile işgücü değerleri EİB cinsinden belirlenmiş ve ailenin toplam EİB'den çıkartılarak aktif işgücü bulunmuştur.

Çizelge 3.1. Erkek İşgücü Biriminin (EİB) Hesaplanmasında Yaş Gruplarına ve Cinsiyetine Göre Kullanılan Katsayılar

Yaş	Cinsiyet	Katsayısı
0-6	Erkek-Kadın	-
7-14	Erkek-Kadın	0,50
15-49	Erkek	1,00
	Kadın	0,75
50-64	Erkek	0,75
	Kadın	0,50
65<	Erkek-Kadın	-

*Kaynak; (Aksöz 1966, Erkuş 1990)

Çizelge 3.2. Büyükbaş Hayvan Birimine (BBHB) Dönüştürmede Kullanılan Katsayılar

Hayvan Cinsi	BBHB Katsayısı	Hayvan Cinsi	BBHB Katsayısı
Boğa	1,40	Koç	0,12
İnek	1,00	Koyun	0,10
Buzağı	0,20	Toklu	0,08
Dana	0,50	Kuzu	0,05
Düve	0,70	At	1,35
Tosun	0,70	Tavuk	0,014
Manda	0,90	Hindi	0,03

*Kaynak; (Açıl 1980; Karagölge 1996)

İncelenen tarım işletmelerinde iş hayvanlarına rastlanılmamıştır. İşletmede bulunan hayvanlar, Çizelge 3.2'deki katsayı değerleri kullanılarak büyükbaş hayvan birimine (BBHB) dönüştürülmüştür.

Tarımda sermayeyi değişik ölçülere göre sınıflandırmak mümkündür. Bu açıdan sermayenin fonksiyonlarına, ekonomik özelliklerine veya likiditesine (paraya çevrilebilme) göre sınıflandırıldığı görülmektedir (Karacan 1991). Bu çalışmada, tarım işletmelerinin sermaye yapısının analizinde, sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması esas alınmıştır. Fonksiyonlarına göre sermaye Çizelge 3.3'de gösterildiği şekilde sınıflandırılmaktadır.

Çizelge 3.3. Sermayenin Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması

A.Aktif Sermaye	B. Pasif Sermaye
1. Arazi Sermaye (Çiftlik Sermaye)	1. Borçlar (Yabancı Sermaye)
1.1 Toprak Sermayesi	- Arazi karşılığı ipotek borçları
1.2 Arazi Islahı Sermayesi	- Banka ve kooperatif borçları
1.3 Bina Sermayesi	- Adi borçlar
1.4 Bitki Sermayesi	- Cari borçlar
1.5 Av ve Balık Sermayesi	- İndi borçlar
2. İşletme Sermayesi	2 Öz Sermaye
2.1 Sabit İşletme Sermayesi	
2.1.1 Hayvan Sermayesi	
2.1.2 Alet ve Makine Sermayesi	
2.2 Döner İşletme Sermayesi	
2.2.1 Malzeme ve Mühimmat Sermayesi	
2.2.2 Para Mevcudu	

*Kaynak; (Açıl 1980; Karagölge ve diğerleri 1995)

İşletmelerin sahip oldukları sermaye unsurları yılsonu değerleri ile belirtilmiştir. Bitki sermayesi hesaplanırken, yeni tesisler için çıplak toprak kıymeti hariç olmak üzere tesis masrafları, tarla demirbaşı için maliyet masrafları esas alınmıştır. Malzeme- mühimmat sermayesinin belirlenmesinde; işletme dışından sağlananlar için satın alma bedelleri, işletmede üretilenler için çiftlik avlusu fiyatları dikkate alınmıştır (Karagölge 1973). Arazi (çiftlik) ve işletme sermayeleri toplanarak aktif sermaye elde edilmiş, bu

değerlerden işletmelerin borçları ile kira ve ortakçılıkla tutulan arazi değerinin çıkartılması ile öz sermaye belirlenmiştir. Ayrıca bütün sermaye unsurlarının kendi grupları toplamına ve aktif sermaye toplamına oranları, işletmeler ortalamasında çizelge halinde gösterilmiştir.

Aktif sermaye içerisinde yer alan toprak sermayesinin hesaplanmasında, işletmelerin aynı bazda değerlendirilmesi amacıyla, işletme sahiplerinin mülk arazi değerlerine, kiraya ve/veya ortağa tutulan arazilerin değeri, aktif sermaye içerisinde gösterildiği gibi pasif sermaye içerisinde de yer almıştır (Özkan 2001).

Araştırma konusu olan b.lahananın maliyeti hesaplanırken izlenen yol;

Üretim işlemleri: Üretim işlemlerinin yapıldığı zaman (ay olarak) belirlenmiş olup toprak hazırlığı, ekim-dikim, bakım (sulama, gübreleme, ilaçlama, boğaz doldurma ve çapalama) ve hasat başlığı altında ele alınmıştır.

Üretim işlemlerinde işgücü ve makine çeki gücü kullanımı saat olarak çizelgelerde gösterilmiştir. İşçilik masrafları çalışma alanındaki geçerli olan işgücü ücretlerini yansıtmaktadır (Tanrıvermiş ve Gündoğmuş 2001). Makine çekigücü masrafının hesabında bölgedeki birim makine kirası fiyatları dikkate alınmıştır.

Döner sermaye faizinin hesaplanmasında, T.C. Ziraat Bankası'nın bitkisel üretim için öngördüğü kredi faizinin (%18) yarısı dikkate alınmıştır.

Genel idari giderleri, işletmenin sevk ve idaresi, sosyal hizmetleri ile işletmenin tüm üretim faaliyetlerini ilgilendiren ortak hizmetler için yapılan masraflardır (Kıral ve diğerleri 1999). B.lahana üretim faaliyetinde genel idare giderleri masraflar toplamının %3'ü esas alınarak hesaplanmıştır (Kızıloğlu 1994; Çiçek ve diğerleri 1999; Erem 2005).

B.lahana yetiştirilen tarla arazisinin kira karşılığı hesabında benzer nitelikteki arazilerinin cari arazi kirası dikkate alınmıştır.

B.lahana üretim maliyetinin hesaplanmasında değişken ve sabit masraflar hesaplanıp söz konusu masrafların toplamı, üretim masraflarını oluşturmaktadır. 1 kg veya 1 baş b.lahananın maliyeti ise üretim masraflarının dekaradan alınan ürün miktarına oranlanması suretiyle hesaplanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1.İşletme Varlıkları

4.1.1.Arazi varlığı

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde, mülk arazi çeşidi ve dağılımı Çizelge 4.1’de gösterilmiştir. Çizelge incelendiğinde, bölgede bir işletmenin toplam arazi varlığının ortalama 45,40 dekar olarak hesaplanmıştır. Toplam arazi içerisinde tarla arazisinin payı %95,59 iken çayır arazi payının %4,41 olduğu anlaşılmaktadır. Tarla arazisinin %69,95’i sulu arazi iken %30,05’i kuru araziden oluşmaktadır.

Çizelge 4.1. İşletmelerde Mülk Arazi Varlığı ve Dağılımı

Arazi Çeşitleri	İşletme Başına Ortalama Miktar (da)	Oran (%)
Tarla Arazisi	43,40	95,59
Sulu Arazi	30,36	69,95
Kuru Arazi	13,04	30,05
Çayır Arazisi	2,00	4,41
Toplam	45,40	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.1.1.a. Arazinin Mülkiyet Durumu

Araştırma kapsamında ele alınan işletmelerde, arazi mülkiyet durumuna göre dağılımı Çizelge 4.2’de gösterilmiştir. Çizelge incelendiğinde, araştırma bölgesindeki işletmelerin ortalama işletme büyüklüğü 53,60 dekadır. İncelenen işletmelerde arazi; mülk arazi, kiraya tutulan, kiraya verilen ve ortağa verilen arazi olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

Anket çalışması esnasında, araştırma kapsamına alınan bölgede kiraya tutulan arazi sahiplerinin, yurt dışında yaşamlarını sürdüren aileler olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin mülk arazilerini kendilerinin kullandığı, kiraya ve ortağa verilen arazinin olmadığı görülmüştür (Çizelge 4.2).

Ayrıca araştırmada, işletmelerin işletme arazisi varlıklarını ortaya koyabilmek için, söz konusu üretim periyodunda işledikleri mülk, kira ve ortakçılıkla kullandıkları arazi miktarlarının toplamından, kira ve ortağa verdikleri arazinin büyüklüğü düşülmüştür. Bunun için kullanılan formül aşağıda verilmiştir (Karagölge 1996; İnan,2001).

$$\text{İşletme Arazisi} = \text{Mülk Arazisi} + \text{Kiralanan veya Ortağa Tutulan Arazi} - \text{Kiraya veya Ortağa Verilen Arazi}$$

Çizelge 4.2. İşletmelerde Kullanılan Arazinin Mülkiyet Durumuna Göre Dağılımı

Tasarruf Şekilleri	İşletme Başına Ortalama Miktar (da)	Oran (%)
Mülk Arazi	45,40	84,70
Kiraya Tutulan	8,20	15,30
Kiraya Verilen	-	-
Ortağa Verilen	-	-
İşletme Arazisi	53,60	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Oransal olarak bakıldığında, işletme arazisinin %84,70'ini mülk arazisi, %15,30'nu ise kiraya tutulan arazi oluşturmaktadır (Çizelge4.2).

4.1.1.b. Ortalama parsel büyüklüğü

Bölgede ortalama işletme arazisi 53.60 olup parsel sayısı 3,24 ve ortalama parsel büyüklüğü de 14,38 dekar olduğu görülmektedir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. İşletmelerde Parsel Sayıları ve Ortalama Parsel Büyüklüğü

Kriterler	Miktar
Ortalama İşletme Arazisi (da)	53,60
Ortalama Parsel Sayısı (adet)	3,24
Ortalama Parsel Büyüklüğü (da)	14,01

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.1.1.c. İşletme arazisinin kullanım durumu ve yetiştirilen ürünlere göre dağılımı

Araştırma bölgesinde incelenen işletmelerde, sulu tarla arazisinde üretilen ürünler, ekilen alan ve birim alandan elde edilen ürün miktarları Çizelge 4.4 ‘de gösterilmiştir. Ekilen alan içerisindeki pay bakımından üretilen ürünler içinde en yüksek orana %20,81 ile b.lahana bitkisi sahiptir (B.Lahana eken işletmeler seçildiği için bu oran yüksek çıkmıştır). B.Lahanayı sırayla; %15,19 ile patates, %13,02 ile arpa ve ayçiçeği, %8,38 ile çayır otu takip etmektedir. İşletmelerde, kuru tarım arazilerinde verimliliğini düşük olması nedeniyle araziler ya nadasa bırakılmakta ya da arpa ve buğday gibi ürünler ekilmektedir (Çizelge 4.5). Sulu tarım arazilerinde ise verimin yüksek olması nedeniyle, daha çok b.lahana, patates, ayçiçeği, şeker pancarı, silajlık mısır gibi tarım ürünlerinin yetiştirilmesi tercih edilmiştir.

Çizelge 4.4’de toplam ekili araziye Çizelge 4.5’deki kuru arazi ekim alanı eklendiği zaman işletme arazisi toplamı olan 53,60 da elde edilmektedir. Çizelge 4.5’den kuru tarla arazisinin %23,32’sinde buğday, %15,41’inde arpa üretimi yapılırken %61,27’sinin de nadasa bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.4. İşletme Arazisinin Ürünlere Göre Dağılımı ve Verim

Ürün Adı	Ekilen Alan (da)	Ekilen Alan (%)	Verim (kg/da)
B. Lahana	8,44	20,81	4033,87 692,67 (baş/da)
Buğday	5,28	13,02	210,00
Arpa	2,44	6,02	254,17
Çavdar	0,24	0,59	170,00
Ş.pancarı	2,64	6,51	3093,75
Patates	6,16	15,19	2604,17
Ayçiçeği	5,28	13,02	226,36
Silajlık Mısır	2,56	6,31	4040,00
Yonca (kuru ot)	1,84	4,53	877,50
Fiğ (kuru ot)	0,60	1,48	687,50
Korunga (kuru ot)	0,48	1,18	700,00
Çayır otu	3,40	8,38	484,00
Karışık sebzecilik	1,20	2,96	
Toplam Ekili Arazi	40,56	100,00	

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Çizelge 4.5. Kuru Tarla Arazisinin Kullanım Durumu

Ürün Adı	Ekilen Alan (da)	Ekilen Alan (%)	Verim (kg/da)
Buğday	3,04	23,32	114,60
Arpa	2,01	15,41	120,08
Nadas	7,99	61,27	-
Toplam	13,04	100,00	

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Ürün gruplarına göre sulu tarla arazisinde, buğday, arpa ve çavdar bitkisinin yer aldığı tahıl grubu %21,42, şekerpancarı, ayçiçeği ve patatesin yer aldığı endüstri bitkileri grubu %37,89, b.lahana ve karışık sebzelerin yer aldığı tarla sebzeleri grubu ise % 5,94,

yonca, fiğ ve korunganın yer aldığı yem bitkileri grubunun da %14,75' lik paya sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Sulu Tarla Arazisinde Tarla Ürünlerinin Ürün Grupları İtibariyle Ekilişi.

Ürün Grupları	Ekiliş (da)	Ekilen Alan (%)
Tahıllar	7,96	21,42
Endüstri Bitkileri	14,08	37,89
Tarla Sebzeleri	9,64	25,94
Yem Bitkileri	5,48	14,75
Toplam	37,16	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.1.2. İşletmelerde nüfus ve eğitim

Çizelge 4.7. İşletmelerde Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş	Erkek		Kadın		Toplam Nüfus	
	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)
0-6	0,40	10,99	0,40	13,89	0,80	12,27
7-14	1,04	28,57	0,72	25,00	1,76	26,99
15-49	1,72	47,25	1,60	55,56	3,32	50,92
50-64	0,40	10,99	0,16	5,55	0,56	8,59
65-+	0,08	2,20	-	-	0,08	1,23
Toplam	3,64	100,00	2,88	100,00	6,52	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Anket verilerine göre araştırma kapsamındaki bir işletmenin toplam aile nüfusunun ortalama 6,52 olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.7). Toplam aile nüfusu içerisinde en fazla payın 15-49 yaş gurubuna ait olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomik yönden faal nüfus olarak nitelenen bu nüfus oranı, incelenen tarım işletmelerinde %50,92'dir. %26,99'luk payla 7-14 yaş gurubu ikinci sırayı alırken, bu gurubu %12,27'lik payla 0-6 gurubu

izlemektedir. Çalışabilir nüfus içerisinde, tarımsal faaliyette aktif nüfus olan 15-49 yaş gurubunun toplam nüfusun yarısından fazla olması araştırma bölgesinde büyük bir iş gücü potansiyelinin bulunduğunu göstermektedir. 50-64 ve 65 ve üzeri olan yaş gruplarının payı ise sırasıyla %8.59, %1.23 olup en düşük orana sahip oldukları anlaşılmaktadır.

İşletmelerde mevcut aile nüfusu EİB cinsinden çizelge 4.8’de gösterilmiştir. Bu tablodaki kat sayılar yaş, cinsiyet farklılığını ortadan kaldırmak amacıyla hesaplanmıştır. Anket çalışması yapılan işletmede ortalama olarak bir işletmede 4,18 EİB aile işgücü bulunmaktadır. Aile işgücü, kadınlar için 1,64 EİB, erkekler için 2,54 EİB olarak hesaplanmıştır.

Uzundumlu (2005), 2004 verilerini kullanarak Pasinler bölgesinde patates maliyetini hesaplarken, ortalama aile işgücünü 4,97 olarak belirlemiştir. Buna göre, 2004 yılından bu yana aile işgücünde bir azalma olduğu söylene bilir. Bunun nedeni olarakta, bölgede gelişen nüfusun tarım sektöründe çalışmak yerine, büyük şehirlere göç ederek farklı sektörlerde çalışmayı tercih etmeleri, işsizliğin özellikle kırsal kesimde ön plana çıkması ve gençlerin eğitimleri için büyük şehirlere gitmeleri ile açıklanabilir.

Çizelge 4.8. İşletmelerde EİB Cinsinden Mevcut İşgücü

Yaş	Erkek		Kadın		Toplam Nüfus	
	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)
7-14	0,52	20,47	0,36	21,95	0,88	21,05
15-49	1,72	67,72	1,20	73,17	2,92	69,86
50-64	0,30	11,81	0,08	4,88	0,38	9,09
65-+	-	-	-	-	-	-
Toplam	2,54	100,00	1,64	100,00	4,18	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

İşletmelerin çoğunluğunu küçük aile işletmeleri oluşturduğundan, işletmelerde çeşitli üretim faaliyetlerinin işgücü talepleri de genellikle aile işgücü ile karşılanmaktadır.

Araştırma bölgesinde incelenen işletmelerde 6 yaş ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun eğitim durumu Çizelge 4.9’de verilmiştir. İncelenen işletmelerde nüfusun %96,63’nün bir diploma sahibi olduğu görülmektedir. Yine bu işletmelerde kadın nüfusun %91,16’sının, erkek nüfusun %56,46’sının ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca Eren (2005) tarafından, 2004 yıllı verileri dikkate alınarak ayçiçeği maliyeti üzerine yapılan bir çalışmada, 2004 yılında herhangi bir okul mezunu oranı %91,15 olarak tespit edilmiştir. Buna göre okul mezunu oranında %5,48 oranında bir artış söz konusu olmuştur. Devletin sekiz yıllık eğitimi zorunlu kılması ve halkın eğitim konusunda bilinçlenmesi ve bilinçlendirilmesi, kırsal kesimde eğitime verilen önemi göstermektedir. Ayrıca çalışma kapsamına alınan işletmelerin merkez ve merkeze yakın köyler olmasının da bu konudaki payının yüksek olduğunun altını çizmek gerekir.

Çizelge 4.9. İşletmelerde Nüfusun Eğitim Durumu

Eğitim Seviyesi	Erkek		Kadın		Toplam Nüfus	
	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)
Okur Yazar Olmayan	-	-	0,04	2,21	0,04	0,84
Okur Yazar Olan	0,04	1,36	0,08	4,42	0,12	2,53
İlkokul Mezunu	1,66	56,46	1,65	91,16	3,31	69,68
Ortaokul Mezunu	0,78	26,53	0,04	2,21	0,82	17,26
Lise Mezunu	0,42	14,29	-	-	0,42	8,85
Yüksekokul Mezunu	0,04	1,36	-	-	0,04	0,84
Toplam	2,94	100,00	1,81	100,00	4,75	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.1.3. İşletmelerde hayvan varlığı

Çizelge 4.10. İşletmelerde Hayvan Varlığı

Hayvan Türleri	Ortalama (baş)	Katsayı	BBHB	Oran(%)
Koç	-	-	-	-
Koyun	1,12	0,10	0,11	78,57
Toklu	-	-	-	-
Kuzu	0,60	0,05	0,03	21,43
Keçi	-	-	-	-
Küçük Baş Toplam	1,72		0,14	1,44
Boğa	0,04	1,40	0,06	0,65
İnek	5,48	1,00	5,48	59,18
Buzağı	2,20	0,20	0,44	4,75
Düve	0,92	0,50	0,46	4,97
Dana	1,56	0,70	1,09	11,77
Tosun	1,96	0,70	1,37	14,79
Manda	0,40	0,90	0,36	3,89
Büyük Baş Toplam	12,56		9,26	95,07
At	0,68	0,50	0,34	100,00
İş Hayvanları Toplam	0,68		0,34	3,49
Genel Toplam	14,96		9,74	100,00

* Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Çizelge 4.11. İşletmelerde Kümes Hayvan Varlığı

Kümes Hayvanları	Ortalama (adet)	Katsayı	BBHB	Oran (%)
Tavuk	3,32	0,014	0,05	90,22
Hindi	0,36	0,03	0,01	9,78
Toplam	3,68		0,06	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Yumurta tavuğu 0,014, diğer kanatlılar 0,03 katsayıları ile çarpılarak BBHB'ne çevrilmişlerdir (Külekçi 2006).

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde hayvan varlığı, küçükbaş, büyükbaş, iş ve kümes hayvanlarından oluşacak şekilde gruplandırılarak Çizelge 4.10 ve 4.11'de gösterilmiştir. Söz konusu çizelgelerde hayvan varlığı baş ve BBHB olarak hesaplanmıştır. Böylece işletmelerde bulunan farklı cins ve yaşta olan hayvanlar birim olarak (BBHB) gösterilmiştir. İncelenen işletmelerde, hayvan varlığı baş olarak, 1,72 küçükbaş, 12,56 büyük baş, 0,68 iş hayvanı mevcut olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.10). Aynı çizelgeden işletmelerdeki hayvan varlığı BBHB olarak, 0,14 küçükbaş, 9,26 büyükbaş, 0,34 iş hayvanı varlığına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Anket verilerine göre araştırma bölgesindeki işletmelerde, hayvancılık faaliyeti olarak genellikle süt hayvancılığının yapıldığı belirlenmiştir. Hayvan varlığının %1,44'ünü küçükbaş %95,07'sini ise büyükbaş hayvan oluşturmaktadır. Kümes hayvanları varlığı içerisinde tavuk yetiştiriciliği yanında küçük çapta olsa da %9,78 gibi oranda hindi yetiştiriciliği de yapılmaktadır (Çizelge 4.11).

İşletmelerde Hayvan Sermayesinin %97,42'sini büyükbaş oluştururken % 2,42'sini küçükbaş hayvan sermayesi oluşturmaktadır. Büyükbaş hayvan sermayesi 36481,76 TL, Küçükbaş hayvan sermayesi ise 908,00 TL'dir. Kümes hayvanlar sermayesi ise 12,00 TL olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. İşletmelerde Hayvan Sermayesi

Hayvan Türleri	Değer (TL)	Oran (%)
Koç	-	-
Koyun	728,00	80,18
Toklu	-	-
Kuzu	180,00	19,82
Keçi	-	-
Küçük Baş Toplam	908,00	2,42
Boğa	140,00	0,38
İnek	12330,00	33,80
Buzağı	3630,00	9,95
Düve	2008,36	5,51
Dana	3295,50	9,03
Tosun	13877,90	38,04
Manda	1200,00	3,29
Büyük Baş Toplam	36481,76	97,42
At	45,56	100,00
İş Hayvanları Toplam	45,56	0,12
Tavuk		
Hindi		
Kümes Hayvanları Toplamı	12,00	0,04
Genel Toplam	37447,36	100,00

* Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.1.4. İşletmelerde alet makine varlığı

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde alet makine sermayesi Çizelge 4.13’de gösterilmiştir. İşletmelerde mevcut olan alet makine sermayesinin ortalama 767,57 TL olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.13. İşletmelerde Alet Makine Sermayesi

	Adet	Değeri (TL)
Traktör	0,56	8672,00
Traktör pulluğu	0,60	130,00
Diskarov	0,36	19,92
Biçer Döver	0,08	288,00
Römork	0,12	21,12
Su Motoru	0,64	1308,00
Süt Makinesi	0,12	16,00
Çapa Makinesi	0,36	182,00
Pulluk	0,12	0,90
At Arabası	0,60	14,32
El Aletleri	1,40	153,10
Toplam	4,96	10805,36

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.1.5. İşletmelerde bina varlığı

İşletmelerde, bina varlığı, ev ve hayvan barınaklarından oluşmakta olup ortalama değeri ise 35802,00 TL'dir (Çizelge 4.14). Araştırma kapsamında arazi ıslah çalışmasına rastlanmamıştır.

Çizelge 4.14. İşletmelerin Bina Varlığı

	Ortalama Büyüklüğü (m²)	Ortalama Değeri (TL)
Ev	126,40	25844
Ahır, ağıl, samanlık	95,80	9958
Toplam		35802

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Çizelge 4.15. Sermayenin Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması

A.Aktif Sermaye (Varlıklar)	195978,72	100 00
I. Arazi Sermayesi (Çiftlik Sermayesi)	144686	73,83
1.1 Toprak Sermayesi	104124	53,13
1.2 Arazi Islahı Sermayesi	-	-
1.3 Bina Sermayesi	35802	18,27
1.4 Bitki Sermayesi	4760	2,43
1.5 Av ve Balık Sermayesi	-	-
II. İşletme Sermayesi	51292,72	26,17
2.1 Sabit İşletme Sermayesi		
2.1.1 Hayvan Sermayesi	37447,36	19,11
2.1.2 Alet ve Makine Sermayesi	10805,36	5,51
2.2 Döner İşletme Sermayesi		
2.2.1 Malzeme ve Mühimmat Sermayesi	2470	1,26
2.2.2 Para Mevcudu	570	0,29
B. Pasif Sermaye (Borçlar)	195978,72	
I. Borçlar (Yabancı Sermaye)	459,20	
- Arazi karşılığı ipotek borçları	-	
- Banka ve kooperatif borçları	-	
- Adi borçlar	-	
- Cari borçlar	-	
- İndi borçlar	-	
- Arazi kirası	459,20	
II. Öz Sermaye	195519,52	

* Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Bitki sermayesinin hesaplanan değeri ise 4760 TL olup işletmelerde av ve balık sermayesi tespit edilmemiştir. Aktif sermayenin %73,83'ünü oluşturan çiftlik sermayesinin değeri 144686 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.15). 51292,72 TL olarak tespit edilen işletme sermayesinin aktif sermaye içerisindeki payı ise %26,17'dir. Görüldüğü gibi işletmelerde arazi (çiftlik) sermayesinin payı yüksek bulunmuştur.

4.2. B. Lahana Üretim Ekonomisi

Yöntem kısmında açıklandığı gibi araştırma kapsamına alınan işletmeler, beyaz lahana üreten işletmelerden oluşmaktadır. Söz konusu işletmelerin arazi sermayesinin varlığı ve kullanım şekli, üretilen ürünler, nüfus varlığı eğitim durumu, hayvan varlığı, alet makina ve bina varlığı ve sermaye oluşumu bir önceki bölümde açıklanmaya çalışıldı. Bu bölümde b.lahana üretimi ile ilgili olarak, girdi temini, üreticilerin karşılaştıkları sorunlar, fiziki üretim girdileri, maliyet unsurları ve karlılık durumu açıklanmaya çalışılacaktır.

4.2.1. Tohum ve diğer girdilerin temini

Çizelge 4.16. İşletmelerde Tarım Girdilerinin Temin Edildiği Yerler

Kuruluşlar	Tohum		Gübre		İlaç	
	Miktar (kg)	Fiyat (TL)	Miktar (kg)	Fiyat (TL)	Miktar (kg)	Fiyat (TL)
Kendi	0,29	0,10	-	-	-	-
Tüccar	0,01	0,01	-	-	-	-
Bayilerden	-	-	58,04	139,20	1,04	0,75
T.K. Kooperatifinden	-	-	51,68	150,00	3,04	0,50
Toplam	0,30	0,11	109,72	289,20	4,08	1,25

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Araştırma kapsamına alınan işletmelerin, lahana üretimi için gerekli olan tohum, gübre ve zirai mücadele ilacı gibi girdileri temin ettikleri kuruluşlar arasında tüccar, bayiler ve Tarım Kredi Kooperatifleri yer almaktadır. Tohumun tamamına yakın kısmını çiftçiler kendi işletmelerinden sağlamaktadırlar. Lahana üreten işletmelerin %96,67'si kullandığı tohumu kendisi üretmekte, %3,33'ü tüccardan almaktadır (Çizelge 4.16).

Gübre ve ilaç bayi ve Tarım Kredi Kooperatifinden sağlanmaktadır. Bayilerden sağlanan gübre ve ilaç oranı sırasıyla %52,90 ve %47,10 iken Tarım Kredi Kooperatiflerinden temin edilen ise sırasıyla %25,49, % 74,51'dir (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. İşletmelerde Tarım Girdilerinin Temin Edildiği Yerlerin Dağılımı

Kuruluşlar	Tohum (%)	Gübre (%)	İlaç (%)
Kendi	96,67	-	-
Tüccar	3,33	-	-
Bayilerden	-	52,90	25,49
T.K. Kooperatifinden	-	47,10	74,51
Toplam	100,00	100,00	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.2.2. B.Lahana üretiminde üreticilerin karşılaştıkları başlıca sorunlar

Elde edilen verilere göre, lahana üretimi ve pazarlaması ile ilgili tespit edilen üretici sorunları Çizelge 4.18 görülmektedir. Üreticilerin %72'si girdi fiyatlarını çok yüksek bulmakta, hiçbir üreticinin ürününü pazara ulaştıramadığı anlaşılmaktadır. Buda ürün pazarlaması açısından çok önemlidir. Bu durum üreticinin ürününü değerinde satamadığını göstermektedir. İşletmelerin %8'i aracılara ürün satmadığı, %54'ü direk aracıya satarken %38'i kısmen aracıya satmaktadır. %72 oranında sermaye yetersizliği ve teknik bilgi düzeyinin düşük olduğu aynı çizelgede görülmektedir. İşçilik ücretlerini yüksek bulanların ve kalifiye işçi bulamıyorum diyenlerin oranı %16, yeterince sulama yapmadığını ifade eden işletmelerin oranı %30 iken yeterince sulama yapıyorum diyenlerin oranı %48, üreticilerden %32'sinde kısmen sulama yaptığı anlaşılmaktadır. Bölgedeki işletmelerin DSI'nin sulama kanallarından büyük ölçüde yararlandıkları belirlenmiştir. Zararlılarla mücadele edemediğini açıklayan işletme oranı ise %44'dür (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. B.Lahana Üretiminde Üreticilerin Başlıca Sorunlarının Dağılımı

Üreticilerin Sorunları	Önemsiz /Hayır	Az önemli /Kısmen	Önemli/ Evet	Toplam
Girdi fiyatları çok yüksek	16	12	72	100
Ürünümü pazara ulaştıramıyorum	0	28	72	100
Ürünümü araçlara satıyorum	8	38	54	100
İşletme sermayem düşük	20	8	72	100
İşçilik ücretleri çok yüksek	48	36	16	100
Bazı işlerde kalifiye işçi bulamıyorum	48	36	16	100
Teknik bilgi düzeyim yetersiz	28	0	72	100
Tarımsal kuruluşlarla ilişkimiz iyi değil	32	40	28	100
Yeterince sulama yapamıyorum	48	32	30	100
Zararlılarla mücadele edemiyorum	32	24	44	100

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

İşletmelere uygulanan anketler sonucuna göre üreticilerin ürün satışı yaptığı yerleri gösteren Çizelge 4.19'dan anlaşılacağı gibi, işletmeler ürünlerinin %20,59'sını anayol kenarında, %25'i ilçe pazarında, %5,88'i il pazarında, %35,29'u tarlada ve %13,24'ü kooperatiflere satmaktadırlar. İşletmeler, hasat döneminde Doğu Karadeniz Bölgesinden özellikle Rize ve Trabzon illerinden gelen şahıslara tarlada sattıklarını ifade etmişlerdir. Satılan ürünün en fazla oranını bu yolla satıldığı (%35,29) görülmektedir (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19. İşletmelerin Ürün Satışı Yaptığı Yerler (%)

Anayol Kenarı	İlçe Pazarı	İl Pazarı	Tarla	Kooperatiflere	Toplam
20,59	25,00	5,88	35,29	13,24	100

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Ürünleri tüketicinin istediği yer, şekil ve zaman da, ona muayyen fiyatı vermeye razı olduğu ortamda emrine hazır bulundurmak olan bu diziye pazarlama denilmektedir. (Dağdemir 1998).

Araştırma bölgesinde, anket verilerine göre b.lahananın başlıca pazarlama kanalları aşağıda gösterilmiştir;

1. Üretici – Tüketici
2. Üretici – Aracı – Tüketici
3. Üretici – Toplayıcı – Parakendeci – Tüketici

B.lahana, üreticisi tarafından doğrudan tüketiciye satıldığı gibi, aracı, toplayıcı ve perakendeci aracılığıyla da tüketiciye ulaştırılmaktadır.

4.2.3. B.Lahana üretiminde münavebeye alınan ürünler

Çizelge 4.20. Üreticilerin İşletmelerde Münavebeye Aldığı Ürünler

	İşletme sayısı	Oran (%)
B.Lahana-Patates-B.Lahana	7	28
B.Lahana -Patates -Patates	5	20
B.Lahana- Patates – Ş.Pancarı	3	12
B.Lahana- Patates-Yonca	3	12
B.Lahana-B. Lahana- B.Lahana	2	8
Diğerleri	5	20
Toplam	25	100

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

İşletmede %28 oranında B.Lahana-Patates-B.Lahana münavebesi uygulanmıştır. Bunu sırasıyla, %20 ile B.Lahana-Patates-Patates ve %12 B.Lahana-Patates-Yonca takip etmiştir (Çizelge 4.20). Ürün gruplarına göre uygulanan münavebe şekillerinin; Endüstri bitkisi- Endüstri bitkisi- Endüstri bitkisi ve Endüstri bitkisi-Endüstri bitkisi-Yem Bitkisi olduğu anlaşılmaktadır. Çiftçinin münavebe konusunda bilinçli olmadığı söylenebilir.

Kızıloğlu (1989), yapmış olduğu bir çalışmada, Oltu ilçesinde münavebe uygulamasını incelemiş ve hububat (tahıl)-çapa bitkisi(endüstri bitkisi) düzeninin yanında hububat-çapa bitkisi-yem bitkisi şeklindeki münavebeye de yer verildiğini belirlemiştir. Ancak, en uygun münavebe şekli çapa bitkisi-hububat-baklagil olması gerektiği vurgulanmaktadır. Çizelge 4.20’de anlaşılabacağı gibi %12’si endüstri bitkisi yanında yem bitkisi üretimine yer vermektedir. Büyük bir çoğunluk aynı grup bitkiye (özellikle endüstri bitkisine) yer vermektedir.

4.2.4.a. B.Lahana üretiminde kullanılan toplam fiziki girdiler ve miktarları

Çizelge 4.21’de b.lahana üretiminde kullanılan toplam fiziki girdiler ve miktarları gösterilmiştir.

Araştırma bölgesinde, 2008-2009 üretim döneminde b.lahana üretiminde kullanılan fiziki girdiler ve miktarları Çizelge 4.21’de gösterilmiştir. Söz konusu çizelgede üretim işlemlerinin zamanı, kullanılan işgücü, çekigücü, ekipman cinsi ve materyal miktar ve değer olarak gösterilmiştir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre bölgede bir dekar alanda b.lahana üretimi için 44,59 saat işgücü, 6,53 saat çekigücü (makine) kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.21. B.Lahana Üretiminde Kullanılan Toplam Fiziki Girdiler ve Miktarları

Üretim İşlemleri		İşlem Tarihi	Harcanan İşgücü ve Çekigücü				Kullanılan Ekipman Cinsi	Kullanılan Materyal		
			İşgücü (sa/da) TL/da		Çekigücü (sa/da) TL/da			Cinsi	Miktarı (kg/da)	TL/da
Toprak Hazırlığı		Ekim	0,94	5,64	0,80	45,00	Traktör Pulluğu	Amonyum	30	27,00
1. Sürüm (kök gübresi)		Kasım					Küçük El Aletleri	Nitrat		
2. Sürüm		Kasım Aralık	0,78	4,68	0,78	40,00	Traktör Pulluğu			
3. Sürüm		Aralık Mart	0,75	4,50	0,75	40,00	Traktör Pulluğu			
Fide hazırlığı		Mart Nisan	0,80	4,80				Tohum	0,06	0,10
Ekim		Mayıs Haziran	4,08	24,48	-		Küçük el aletleri	Fide	880 (adet)	
Ocak açımı										
Fide dikimi										
Ocak kapatma										
Bakım		Mayıs	3,06	18,36	3,00	40,00	Su motoru			
Sulama		Haziran								
Gübreleme	Çiftlik	Nisan	0,55	3,30	0,20		At Arabası	Çiftlik gübresi	600	72,00
	Kimyasal	Haziran	0,40	2,40			Traktör El aletleri	Üre	35	28,00
İlaçlama		Haziran	0,20	1,20				İlaç		74,92
Boğaz Doldurma		Haziran	10,06	60,36						
Çapalama		Mart Nisan Mayıs Haziran	14,45	62,70	1,00	50,00	El aletleri Çapa makinası			
Hasat										
Kesme		Eylül	10,52	63,12						
Toplama		Ekim								
Taşıma										
Toplam			46,59	255,54	6,53	170,00			1545,06	202,02

Kaynak; Orijinal Hesaplama

B.lahana üretimi ile ilgili olarak tarla hazırlığı, ekim, bakım ve hasat gibi üretim işlemlerinin işgücü ve çekigücü talebinin gösterildiği Çizelge 4.22'den anlaşıldığı gibi en fazla işgücü ve çekigücü bakım işlemlerini gerçekleştirmede kullanılmaktadır.

Üretim için gerekli olan işgücünün, %61,64'ü, çekigücünün %52,30'u, sulama, gübreleme, ilaçlama, boğaz doldurma ve çapalama işlemleri de yani bakım işlemleri de talep edilmektedir.

Çizelge 4.22. İşletmelerin B.Lahana Üretiminde İşgücü ve Çekigücü Talebi

Üretim İşlemleri	İşletmeler			
	İşgücü Talebi		Çekigücü Talebi	
	Saat	(%)	Saat	(%)
Toprak Hazırlığı	3,27	7,02	2,33	29,02
Ekim	4,08	8,76	-	-
Bakım	28,72	61,64	4,20	52,30
Hasat	8,52	18,29	-	-
Taşıma	2,00	4,29	1,50	18,68
Toplam	46,59	100,00	8,03	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Bir dekar b.lahana üretiminde kullanılan materyal masrafları Çizelge 4.23'de gösterilmiştir. Tohum, fide, çiftlik gübresi, kimyasal gübre ve mücadele ilacından oluşan materyal masraf tutarı; 312,02 TL olup, materyal masrafın içerisinde en fazla pay %42,3'le fide masrafıdır.

Çizelge 4.23. Lahana Üretiminde Materyal Masrafları

Masraflar	Toplam Masraflar İçerisindeki Payları		
	Miktar (kg/da)	Tutar (TL/da)	Oran (%)
Tohum	0,30	0,10	0,03
Fide	880 (adet)	132,00	42,30
Gübre • Çiftlik gübresi • Kimyasal gübre - Amonyum nitrat - Üre	600 30 35	105,00	33,65
İlaç	0,20	74,92	24,02
Toplam		312,02	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.2.4.b. B.Lahanada üretim masrafları

Araştırma bölgesinde b.lahanada masraf kalemleri ve üretim masrafları içerisindeki payları Çizelge 4.24’de gösterilmiştir. B.lahana üretiminde bir birimlik alan için 990,56 TL’lik; işgücü, çekigücü, materyal masrafı, tarla kirası gibi toplam masraf hesaplanmıştır.

Üretim masrafları içerisinde en fazla paya %31,50 ile materyal masrafı sahiptir (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24. B.Lahanada Masraf Kalemleri ve Üretim Masrafları İçerisindeki Payı

Masraflar	(TL/da)	Oran (%)
İşgücü	243,54	24,60
Çekigücü	245,00	24,74
Materyal masrafı	312,02	31,50
Tarla kirası	56,00	5,66
Diğer (sermaye faizi, genel idare masrafları, sigorta)	133,70	13,50
Toplam	990,56	100,00

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

4.2.4.c. B.Lahanada üretim maliyeti

Araştırma verilerine göre hesaplanan, b.lahana üretim maliyeti ve karlılık durumu üretim işlemleri, değişken masraf ve sabit masraf kalemleri dikkate alınarak Çizelge 4.25’de gösterilmiştir.

Araştırma sonucunu göre bir dekar b.lahana üretimi için üretim aşamalarında (Toprak Hazırlığı, Ekim, Bakım İşlemlerinde) yapılması gereken masrafa Sermaye Faizi eklenerek hesaplanan değişken masraf 872,61 TL, Tarla Kirası, Genel İdare Giderleri ve Ürün Sigortası toplamından oluşan sabit masraf 113,65 TL’dir. Bir dekar b.lahana üreten çiftçinin tarladaki maliyeti yani tarladaki ürünü için yapmış olduğu toplam masraf 986,26 TL, olduğu görülmektedir (Çizelge 4.25)

Bir dekar b.lahana üretiminden 1694,23 TL’lik Gayrisafi Üretim Değeri sağlarken, üretici 707,97 TL’lik net kar ve 821,62 TL’de brüt kar sağlanmaktadır.

Bilindiği gibi, ürünün birim satış fiyatı ile ürünün birim üretim maliyeti arasındaki oran, yani bir TL’lik maliyet karşılığında elde edilen karı gösteren oran, oransal karı ifade eder (İnan 2001).

Çizelge 4.25. B.Lahanada Üretim Maliyeti

Üretim İşlemler		Masraflar Toplamı (TL/da)
Toprak Hazırlığı	Sürüm	50,64
	İkileme	44,68
	Üçleme	44,50
	Fide Hazırlığı	4,90
Toplam Toprak Hazırlığı		144,72
Ekim	Ocak açımı	156,48
	Fide dikimi	
	Ocak kapatma	
Toplam Ekim		156,72
Bakım İşlemleri	Sulama	58,36
	Gübreleme	140,70
	İlaçlama	76,12
	Boğaz Doldurma	60,36
	Çapalama	112,70
Toplam Bakım İşlemleri		448,24
Hasat	Kesme	51,12
	Toplama	
Toplam Hasat		51,12
Toplam		800,56
Sermaye Faizi (%9), (Toprak Hazırlığı+Ekim+ Bakım İşlemleri+Hasat)*(0,09)		72,05
Toplam Değişken Masraflar (ΣDM)		872,61
Tarla Kirası		56,00
Genel İdare Giderleri ($\Sigma DM \cdot 0,03$)		26,18
Ürün Sigortası		31,47
Toplam Sabit Masraflar (ΣSM)		113,65
Tarladaki Toplam Üretim Masrafları ($\Sigma DM + \Sigma SM$) (1)		986,26
Verim (kg/da) (2)		4033,87
1 kg B.Lahananın Tarladaki Üretim Maliyeti (TL/kg) (3=1/2)		0,245
Satış Fiyatı (TL/kg) (4)		0,420
Gayri Safi Ürün Değeri (verim*satış fiyatı) (5)		1694,23
Net Kar (TL/da) (6=5-1)		707,97
Brüt Kar (TL/da) (7=5-ΣDM)		821,62
Oransal Kar (TL/kg) (8=4/3)		1,71

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

Araştırma bölgesinde b.lahana üreticisi üretim için yaptığı 1 TL’lik masraf karşılığında sağlayacağı kar yani kar oranı 1,71 TL olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.25).

Araştırma bölgesinde b.lahana üreticisi için söz konusu ürünü üretmek karlı bir tarımsal faaliyet olduğu Çizelge 4.25’deki değerlerden anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan bölgedeki üretici ürettiği b.lahanayı tarlada pazarlayabildiği gibi il veya ilçeye götürerek ürün satışı yaptığı (Çizelge 4.19) bilinmektedir. Bu nedenle b.lahananın Pazar Maliyeti de hesaplanmıştır.

Bir dekar b.lahana üreticisinin Pazar Masrafları toplamı 1048,26 TL olup 1 Kg b.lahananın Pazar Maliyeti 0,26 TL olarak hesaplanmıştır. Bir dekardan sağlanan net kar 645,97 TL, brüt kar ise 883,62 TL olup oransal karın 1,62 TL olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.26 B.Lahananın Pazar Maliyeti

	Tutar
Tarladaki Toplam Üretim Masrafları (TL/da)	986,26
Taşıma Masrafı (TL/da)	62,00
Verim (kg/da)	4033,87
Pazardaki Masraflar Toplamı (TL/da)	1048,26
1 kg’ın B.Lahananın Pazar Maliyeti (TL/kg)	0,260
Net Kar (TL/da)	645,97
Brüt Kar (TL/da)	883,62
Oransal Kar (TL./kg)	1,62

*Kaynak; Orijinal Hesaplamalar

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bölgede bir işletmenin toplam mülk arazi varlığı 45,40 dekar, işletme arazi ise 53,60 dekar. Oransal olarak bakıldığında, işletme arazisinin %84,70'ini mülk arazisi ve %15,30'nu kiraya tutulan arazi oluşturmaktadır. Parsel sayısı 3,24 ve ortalama parsel büyüklüğü de 14,38 dekar olduğu belirlenmiştir. Ekilen alan içerisindeki pay bakımından üretilen ürünler içinde en yüksek orana %20,81 ile b.lahana bitkisi, bunu sırayla; %15,19 ile patates, %13,02 ile arpa ve ayçiçeği, %8,38 ile çayır otu takip etmektedir.

Anket verilerine göre araştırma kapsamındaki bir işletmenin toplam aile nüfusunun ortalama 6,52, hayvan varlığı baş olarak, 1,72 küçükbaş, 12,56 büyükbaş, 0,68 iş hayvanı mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma bölgesindeki işletmelerde, hayvancılık faaliyeti olarak genellikle süt hayvancılığının yapıldığı belirlenmiştir. Hayvan varlığının %1,33'ünü küçükbaş %89,92'sini ise büyükbaş hayvan oluşturmaktadır. Kümes hayvanları varlığı içerisinde tavuk yetiştiriciliği yanında küçük çapta olsa da %9,78 gibi oranda hindi yetiştiriciliği de yapılmaktadır. İşletmelerde Hayvan Sermayesinin %97,42'sini büyükbaş oluştururken %2,42'ünü küçükbaş hayvan sermayesi oluşturmaktadır. Büyükbaş hayvan sermayesi 36481,76 TL Küçükbaş hayvan sermayesi ise 908,00 TL'dir. Kümes hayvanlar sermayesi ise 12,00 TL olup İşletmelerde mevcut olan alet makine sermayesi ortalama 767,57 TL, bina varlığı, ev ve hayvan barınaklarından oluşmakta ortalama değeri ise 35802 TL'dir. Araştırma kapsamında arazi ıslah çalışmasına rastlanmamıştır.

Bitki sermayesinin hesaplanan değeri ise 4760 TL olup işletmelerde av ve balık sermayesi tespit edilmemiştir. Aktif sermayenin %73,83'ünü oluşturan çiftlik sermayesinin değeri 144686 TL olarak hesaplanmıştır. 51292,72 TL olarak tespit edilen işletme sermayesinin aktif sermaye içerisindeki payı ise % 26,17'dir. B.Lahana üreten işletmelerin %96,67'si kullandığı tohumu kendisi üretmekte, %3,33'ü tüccardan

almaktadır. Bayilerden sağlanan gübre ve ilaç oranı sırasıyla % 52,90, %47,10 iken Tarım Kredi Kooperatiflerinden temin edilen ise sırasıyla %25,49, %74,51'dir.

Üreticilerin %72'si girdi fiyatlarını çok yüksek bulmakta, hiçbir üretici ürününü pazara ulaştıramadığı anlaşılmaktadır. Buda ürün pazarlaması açısından çok önemlidir. Bu durum üreticinin ürününü değerinde satamadığını göstermektedir. İşletmelerin %8'i aracılara ürün satmadığı, %54'ü direk aracıya satarken %38'i kısmen aracıya satmaktadır. %72 oranında sermaye yetersizliği ve teknik bilgi düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. İşçilik ücretlerini yüksek bulanların ve kalifiye işçi bulamıyorum diyenlerin oranı %16, yeterince sulama yapmadığını ifade eden işletmelerin oranı %30 iken yeterince sulama yapıyorum diyenlerin oranı %48, üreticilerden %32'side kısmen sulama yaptığı anlaşılmaktadır. Bölgede sulamada DSI'nin sulama kanallarından büyük ölçüde yararlandıkları belirlenmiştir. Zararlılarla mücadele edemediğini açıklayan işletme oranı ise %44'dür.

İşletmeler ürünlerinin %20,59'sını anayol kenarında, %25'i ilçe pazarında, %5,88'i il pazarında, %35,29'unu tarlada ve %13,24'nü kooperatiflere satmaktadırlar. İşletmeler; hasat döneminde Doğu Karadeniz Bölgesinden özellikle Rize ve Trabzon illerinden gelen şahıslara tarlada sattıklarını ifade etmişlerdir. Satılan ürünün en fazla oranını bu yolla satıldığı (%35,29) tespit edilmiştir.

Kıt olan tarım arazisinde verim gücünü korumak için, en uygun münavebe şeklinde, çapa bitkisi-hububat-baklagil olması gerektiği halde araştırma kapsamına alınan işletmelerde, büyük bir çoğunluğunda B.Lahana-Patates-B.Lahana ve B.Lahana-Patates-Patates gibi aynı grup (çapa) bitkisini içeren bir uygulama olduğu, işletmeleri %12'si endüstri bitkisi yanında yem bitkisi üretimine yer vermektedir. Büyük bir çoğunluk aynı grup bitkiye özellikle endüstri (çapa) bitkisine yer vermektedir. Bu nedenle bölge çiftçisinin münavebe konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Tarım kuruluşlarının eğitim çalışmalarında bu konuya önem vermeleri önerilmektedir.

Elde edilen verilere göre, lahana üretimi ve pazarlaması ile ilgili tespit edilen üretici sorunları, üreticilerin %72'si girdi fiyatlarını çok yüksek bulmakta, hiçbir üretici ürününü pazara ulaştıramadığı belirlenmiştir. Buda ürün pazarlaması açısından çok önemlidir. Bu durum üreticinin ürününü değerinde satamadığını göstermektedir. İşletmelerin %8'i aracılara ürün satmadığı, %54'ü direk aracıya satarken %38'i kısmen aracıya satmaktadır. %72 oranında sermaye yetersizliği ve teknik bilgi düzeyinin düşük olduğu ayrıca işçilik ücretlerini yüksek bulanların ve kalifiye işçi bulamıyorum diyenlerin oranı %16 olarak tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunu göre bir dekar b.lahana üretimi için yapılması gereken değişken masraf 872,61 TL, sabit masraf 113,65 TL olup toplam masraf 986,26 TL'dir.

Bir dekar b.lahana üretimi 1694,23 TL'lik Gayrisafi üretim sağlarken, üretici tarladaki ürününden 707,97 TL'lik net kar, 821,62 TL'de brüt kar sağlarken pazara ürününü götürüp satan üreticinin elde ettiği net kar 645,97 TL, brüt kar da 883,62 TL'dir.

Araştırma bölgesinde b.lahana üreticisi, üretim için yaptığı 1 TL'lik masraf karşılığında sağlayacağı kar yani kar oranı, tarlada sattığı üründe 1,71 TL, pazardaki satışta ise 1,62 TL, olduğu belirlenmiştir. Bu hesaplamalar bölgede, b.lahana üretiminin karlı bir üretim faaliyeti olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma bölgesinde B.Lahana üreten işletmelerin belirlenen sorunlarının çözümü ve karlılık oranlarının daha da artması için üreticilerin daha güçlü olarak piyasaya girmesini sağlayacak üretici birliklerinin kurulması önerilebilir.

Türk toplumunun çekirdek aile yapısının gelişmesi nedeniyle, daha küçük baş oluşturan çeşitlerin bölge çiftçisine önerilebilir. Böylece taşımada, depolamada ve pazarlamada kolaylık sağlanır.

Turşu yapılarak pazara sunulması, üretilen ürünün katma değerini artırarak üreticinin daha fazla kar elde etmesini sağlar

KAYNAKLAR

- Açıl, A.F., 1980. Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:721, Ders Kitabı:213, Ankara.
- Akbay, C., Candemir, S., Orhan, E., 2005. Türkiye’de Yaş Meyve ve Sebze Ürünleri Üretim ve Pazarlaması. Sütçü İmam Üniversitesi, Fen ve Mühendislik Dergisi, 8(2) S:96, Kahramanmaraş.
- Akkaya, F., Çelikyurt, M.A., 1992. Antalya İli Turunçgil İşletmelerinde Ekonomik Faaliyetlerin Değerlendirilmesi Üzerinde Bir Araştırma. Narenciye Araştırma Enstitüsü, Antalya, 34s.
- Akkaya, F., Çelikyurt, M.A., Özkan, B., 1997. Turunçgil Yetiştiriciliğinin Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi. Derim Dergisi 14(3): 98-124, Antalya.
- Aktaş, E., 2004. Destekleme ve Teknoloji Politikalarının Çukurova Bölgesin’de Mısır Tarımı Üzerine Etkisi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Aksöz, İ., 1966. Erzurum Ovasındaki Ziraat İşletmelerinin Ekonomik Durumu. Güneş Matbaacılık T.A.Ş. Ankara.
- Albayrak, M., (2009). Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Merkezleri: Toptancı Haller-Pazarlar (Dünya, Avrupa Birliği ve Türkiye’den Örneklerle Yapısı ve İşleyişi) Ankara.
- Alemdar, T., 2003. Türkiye’de Seçilmiş Tarla Bitkilerinin Arz Duyarlılıkları, Ç.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tez Çalışması, Adana.
- Alpkent, N., 1992 Bitkisel Üretim Artışlarında Maliyetler ve Verimlilik. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No:472, Ankara.
- Anonim, 1988. Türkiye’de Üretilen Tarım Ürünlerinin Üretim Girdileri ve Maliyetler Rehberi. Köy hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:58, Ankara.
- Anonim, 2009. İnternet Kayıtları, <http://www.bitkiforum.com/> (28.06.2009)
- Anonim 2009a. TUIK, İnternet Kayıtları, <http://www.tuik.gov.tr> (25.05.2010)
- Anonim 2009b. Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri Kayıtları (2009)
- Aras, A., Çakır. C., 1969. İşletme Planlamasında Kullanılmak Üzere Bazı normların Elde Edilmesi İle Fakülte Çiftliğinde Tutulan Üretim Kaynaklarının Analizi, E.Ü.Ziraat Fakültesi Yay. No. 154, s:8, İzmir.
- Aytaç, M., 1985. Örnekleme Kuramına Giriş. (Ders Notu), Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari ve İdari Bilimler Fakültesi, s:20-100, Bursa
- Budak, F., Budak, B.D., Dağıstan, E., 2001. Türkiye’de Bazı Bölgeler İçin Önemli Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Maliyetleri (Çukurova’da Tarımsal Ürün Maliyetleri). TKB, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Proje Raporu 2001-14, Ankara, 248s.

- Bülbül, M., 1973. Adana Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Finansman ve Kredi Sorunları, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Çiçek, A., Akçay, Y., Sayılı, M., 1999. Tokat İli Erbaa Ovasında Bazı Önemli Sebzelerde Fiziki Üretim Girdileri, Maliyetleri ve Karlılıkları Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları No:34 Araştırma Serisi No:11, Tokat.
- Dağdemir, V. ve Özçelebi, İ., 1995. Çayeli İlçesi Kıyı Şeridinde Çay Üretiminde Girdi Tespiti ve Maliyet Hesabı Üzerine Bir Araştırma. Doğu Türk Tarım ve Ormancılık Dergisi 22, 127-133.
- Dağdemir, V., 1998. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Süt Ürünlerinin İmalat Maliyeti ve Pazarlama Şekli Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. (Basılmamış) Doktora Tezi, Erzurum.
- Demircan, V., 2005. Isparta İlinde Gülün Üretim Girdileri, Maliyeti ve Karlılığının Belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 9-3 (2005),x-x, Isparta.
- Demircan, V., Yılmaz, H., Binici, T., 2005 Isparta İlinde Elma Üretim Maliyeti ve Gelirinin Belirlenmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi 2005; 11(2) : 71 – 80 Isparta.
- Demirci, R., 1978. Kırşehir Merkez İlçesi Hububat İşletmelerinde Optimal İşletme Organizasyonları ve Yeter Gelirli İşletme Büyüklüklerinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Doçentlik Tezi, 22.s., Ankara.
- Dernek, Z., Aktaş, A.R., Gül, M. 2002. Isparta İli Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. SDU Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Isparta.
- Erem, T., 2005. Erzurum İlinde Ayçiçeğinin Üretim Ekonomisi. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Erkuş, A., İnan, İ.H., Açıkgöz, N., Kırıl, T., Baş, S., Arın, S., Vural, H., İpek, İ., Avcı, M., Erdoğan, M. ve Karaçetin, A. 1990. Tarımda Bilgisayar Kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi, Bildiri Kitabı, s:131-141, Ankara.
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kırıl, T., Açıl, F., Demirci, R., 1995. Tarım Ekonomisi, A.Ü.Z.F. Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfı, Yayın No:5, Ankara.
- Erkuş, A., Demirci, R., 1996 Tarımsal İşletmecilik ve Planlama. Ankara Üniversitesi Yayınları No: 1435 Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No:417 s:158 Ankara.
- Etkiner, O., 1983. Erdemli İlçesi Narenciye İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Bahçe Kültürleri Araştırma ve Eğitim Merkezi, Yayın No:45, Proje Kod No: VII-020-3-331, Erdemli, Mersin, 88s.
- Hatunoğlu, T., 1973. Yukarı Pasinler Ovasında Şeker Pancarı Üreten Tarım işletmelerinin Doğrusal Programlama Metodu İle Ekonomik Analizi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:302, Ziraat Fakültesi Yayınları No:147, Ankara.
- Huang, T. B., 1998. Reducing the Cost of Citrus Production in Taiwan. Council of Agriculture, Taipei, Taiwan, ROC.,11p.
- İnan, İ.H., 2001. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği. Genişletilmiş 6. Baskı, Avcı Ofset, İstanbul.

- Karacan, A., 1991. Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:498, İzmir.
- Karagölge, C., 1973. Arazi Tasarruf Şekillerine Göre Erzurum İlindeki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi. Atatürk Üniversitesi No:312, Ziraat Fakültesi Yayınları No:153, Ankara.
- Karagölge, C., Kızıloğlu, S., Yavuz, O., 1995. Tarım Ekonomisi, Temel İlkeler. Atatürk Üniversitesi Yayınları, Yayın No:801, Erzurum.
- Karagölge, C., 1996., Tarımsal İşletmecilik – Tarım İşletmelerinin Analizi ve Planlanması. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:153, Erzurum.
- Kıral, T., 1986. Genel Muhasebeye Giriş ve Kooperatiflerde Muhasebe İşleri. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kıral, T., Kasnaoğlu, H., Tatlıdil, F.F., Fidan, H. ve Gündoğmuş, E., 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Proje No:1999-13, Ankara.
- Kızıloğlu, S., 1989. Oltu İlçesi Tarım işletmelerinde Münavebe-İşletme Faaliyeti İlişkileri ve En Karlı Üretim Planının Belirlenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, s.148, Erzurum
- Kızıloğlu, S., 1994, Erzurum İlinde Buğday, Arpa, Patates, Ayçiçeği, Şeker Pancarı ve Fığın Üretim Maliyeti ve Arz Fonksiyonlarının Ekonometrik Analizi. (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi), TÜBİTAK Projesi, Proje No:TOAG-1035, 118. Erzurum.
- Kızıloğlu, S., 1995. Erzurum İlinde Çok Yıllık Yem Bitkilerinin (Yonca ve Korunga) Üretim Maliyeti ve Maliyet Fonksiyonlarının Ekonometrik Analizi. II. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 1-2 Haziran 1995, s.225-235, İzmir.
- Kohls, R.L., 1967. Cotton Marketing of Argicultural Products. Department of Agricultural Economics. Purdue University. Third Edition. P.420-436. New-York.
- Kohls, R.L., 1985. Marketing of Argicultural Products. Cotton and Textile Marketing. Department of Agricultural Economics. Purdue University. P.547. New-York.
- Külekçi, M., 2006. Erzurum İli Hayvancılık İşletmelerinin AB Muhasebe Sistemine (FADN) Göre Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi; Karayazı, Tekman ve Çat İlçeleri Örnekleri. (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum.
- Muraro, R.P., Spreen, T.H., Pozzan, M., 2003. Comparative Cost of Growing Citrus in Florida and Sao Paulo (Brasil) for the 2000-01 Season. University of Florida, Institute of Food and Agricultural Science, FE364, FL, USA.

- Mülayim, Z., Güneş, T., 1986. Yeni Bilirkişilik Rehberi. A.Ü.Z.F. Yayınları No:935, Ankara
- Ören, E., 1998. Doğu Anadolu Bölgesinde Tarımsal Ürünlerin 1998 Yılı Maliyetleri. Erzurum Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları No:69, Erzurum.
- Özçelebi, İ., 1988. Pasinler ilçesinde Ayçiçeği ve Patates Üretiminde Girdi Tespiti ve Maliyet Hesabı Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Ün. Yayın No:655, Erzurum.
- Özkan, B., 2001. Türkiye’de Bazı Bölgelerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri, Proje Raporu 2001-14 Ankara.
- Özel, M., Kerimoğlu, S., 1994. Çukurova da Narenciye ve Yenidünyanın Üretim Girdileri ve Maliyeleri. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarsus Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Genel Yayın No:193, Rapor No:127, Tarsus, Mersin, 65s.
- Rehber, E., Çetin, B., 1998. Tarım Ekonomisi, Vipaş Yayın No:10, Bursa.
- Tanrıvermiş, H., Gündoğmuş, E., 2001. Ankara İlinde Buğday Üreten Tarım İşletmelerinde Farklı Hasat Tekniklerinin Fiziki Girdi Kullanım Düzeyi ve Birim Maliyetlere Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Türk Kooperatifçilik Kurumu, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, Sayı:134, Ankara.
- Tuzcu, Ö., Erkan, O., Özsan, M., 1976. Turunçgil Fidanı Üreten İşletmelerimizin Teknik ve Ekonomik Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 128. Bilimsel İnceleme ve Araştırma Tezleri: 18. Adana.
- Uzundumlu, A., 2005. Erzurum İli Pasinler İlçesinde Patates Üretim Maliyeti ve Tarımsal İlaç Kullanımının Maliyetler Üzerine Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Pezikoglu, F., Ergün, M., Erkal, S., 2004. Taze Meyve-Sebze Pazarlama Zincirinde Modern Perakendecilerin Durumu. Bahçe 33 (1-2): 75 – 84 Yalova.

ÖZGEÇMİŞ

Erzurum’da 5 Haziran 1986 tarihinde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Erzurum’da tamamladı. 2004 yılında Anadolu Lisesinden mezun oldu. 2004 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesini kazandı. 2008 yılında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünden mezun oldu. 2008 yılında Atatürk Üniversitesi Tarım Ekonomisi Tarım İşletmeciliği Anabilim Dalında Yüksek Lisansa eğitime başladı.